

หมวดที่ 4

บริษัทจำกัด

ส่วนที่ 1

สภาพและการจัดตั้งบริษัทจำกัด

มาตรา 1096 บัญญัติว่า “อันว่าบริษัทจำกัดนั้น คือ บริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้น มีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยมีผู้ถือหุ้นต่างรับผิดจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ”

จากมาตรา 1096 นี้ จะเห็นว่า ลักษณะของบริษัทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะต้องแบ่งทุนดำเนินการเป็นหุ้น แต่ละหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน และผู้ถือหุ้นต่างรับผิดจำกัดไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ เช่น จะตั้งบริษัทจำกัดเพื่อดำเนินกิจการค้าอย่างหนึ่ง ชั้นแรกผู้เริ่มก่อการจัดตั้งบริษัท จะต้องคำนึงว่าต้องการทุนดำเนินการมากน้อยเท่าใด จากนั้นก็ต้องแบ่งทุนทั้งหมดออกเป็นส่วน ๆ แต่ละส่วนต้องเท่ากัน ซึ่งเราเรียกแต่ละส่วนว่า “หุ้น” เป็นต้นว่าต้องใช้เงินทั้งหมดในการดำเนินงาน หนึ่งล้านบาท ก็ต้องแบ่งทุนที่ต้องการใช้นี้เป็นหน่วยย่อย ๆ ซึ่งเรียกว่า “หุ้น” ซึ่งแต่ละหุ้นต้องเท่ากัน เช่น แบ่งทุนหนึ่งล้านบาทนี้เป็น 100,000 หุ้น แต่ละหุ้นก็ต้องมีค่าเท่ากันคือ 10 บาท ราคา 10 บาทนี้คือมูลค่าของหุ้น ถ้านายเอกต้องการลงทุน 1 หุ้น นายเอกก็ต้องจ่ายเงิน 10 บาท เป็นค่าหุ้น ถ้านายเอกจ่ายเงินไปแล้ว 5 บาท นายเอกก็ยังต้องมีหน้าที่จ่ายส่วนที่เหลือคือ 5 บาท เท่าที่ยังไม่ครบมูลค่าของหุ้นให้บริษัท (เมื่อบริษัทได้เรียกเก็บส่วนที่เหลือ) แม้ภายหลังบริษัทที่ได้ตั้งขึ้นมานี้ จะมีหนี้สินมากเท่าไรนายเอกก็รับผิดชอบเพียง 5 บาท เท่าที่ยังจ่ายไม่ครบเท่านั้น ถ้านายเอกจ่ายครบถ้วนแล้วนายเอกก็ไม่ต้องรับผิดชอบอีกเลย

บริษัทจำกัดนั้น จะต้องมามีลักษณะดังที่มาตรา 1096 บัญญัติไว้ แต่สัญญาจัดตั้งบริษัทจำกัดนั้น จะต้องคำนึงถึงบทบัญญัติมาตรา 1012 ซึ่งอยู่ในหมวด 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป และมาตรา 1097 ประกอบกันไปด้วย ในมาตรา 1012 บัญญัติว่า “อันว่าสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากันเพื่อกระทำกิจการร่วมกัน ด้วยประสงค์จะแบ่งกำไรอันจะพึงได้แต่กิจการที่ทำนั้น”

มาตรา 1097 บัญญัติว่า “บุคคลใด ๆ ตั้งแต่เจ็ดคนขึ้นไปจะเริ่มก่อการ และตั้งเป็นบริษัทจำกัดก็ได้ด้วยเข้าชื่อกันทำหนังสือบริคณห์สนธิ และกระทำการอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้”

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า บริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น คือ กิจการซึ่งมุ่งหากำไร ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมีทุนจดทะเบียนแบ่งออกเป็นหุ้น แต่ละหุ้นมีมูลค่าเท่ากัน และมีผู้ถือหุ้นอย่างน้อยเจ็ดคน แต่ละคนรับผิดชอบจำกัดเพียงค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบ

ตัวอย่าง เอก, โท, ทรี และเพื่อนอีก 7 คน มีความประสงค์จะจัดตั้งบริษัทจำกัด โดยมีทุนจดทะเบียน 10 ล้านบาท เอก, โท, ทรี กับเพื่อน ๆ ก็จะต้องแบ่งเงินทุนก่อนนี้ออกเป็นหุ้นโดยแต่ละหุ้นจะต้องมีมูลค่าเท่ากัน สมมติว่าแบ่งเป็น 100,000 หุ้น มูลค่าของหุ้นก็จะเป็นหุ้นละ 100 บาทเท่า ๆ กัน เมื่อรวมหุ้นทั้งหมดแล้วก็จะครบทุน 10 ล้านบาทพอดี ถ้าเอกต้องการมี 1000 หุ้น เอกก็ต้องรับผิดชอบในเงินค่าหุ้นทั้งหมด 100,000 บาท ถ้าเอกส่งเงินค่าหุ้นไปแล้วหุ้นละ 50 บาท ก็เป็นเงินค่าหุ้น 50,000 บาท เอกก็ต้องรับผิดชอบในเงินค่าหุ้นอีก 50,000 บาท ถ้าเอกส่งใช้ค่าหุ้นครบแล้วคือ 100,000 บาท เอกก็ไม่ต้องรับผิดชอบอีกต่อไป แม้ภายหลัง บริษัทจะมีหนี้สินมากเท่าใด เอกก็ไม่ต้องรับผิดชอบ

สรุป บริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ต้องมีผู้ถือหุ้นอย่างน้อย 7 คน

ทั้งนี้เพราะบทบัญญัติมาตรา 1097 ได้วางหลักไว้ว่า การจัดตั้งบริษัทต้องมีผู้เริ่มก่อการเจ็ดคนขึ้นไป และมาตรา 1237 (4) ยังได้บัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งเลิกบริษัทได้เมื่อมีผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือไม่ถึงเจ็ดคน

2. ต้องเป็นกิจการที่มุ่งหากำไร

บริษัทจำกัดก็เช่นเดียวกับห้างหุ้นส่วน คือต้องเป็นกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์จะหากำไรมาแบ่งกันในระหว่างผู้ถือหุ้น มิใช่เป็นกิจการการกุศล มูลนิธิ สมาคม สโมสร หรือกิจการอื่น ๆ ซึ่งไม่ประสงค์จะหากำไร

3. ต้องแบ่งทุนออกเป็นหุ้นมีมูลค่าหุ้นละเท่า ๆ กัน

บริษัทจะต้องมีทุนจดทะเบียนไว้จำนวนหนึ่ง ทุนดังกล่าวนี้จะต้องแบ่งออกเป็นหน่วยย่อย ซึ่งเรียกว่า “หุ้น” หุ้นทุกหุ้นจะต้องมีมูลค่าเท่ากันหมด และจะมีมูลค่าเท่าใดก็ได้ แต่จะต้องไม่ต่ำกว่าหุ้นละ 5 บาท¹

¹ ป.พ.พ.มาตรา 1117 บัญญัติว่า “อันมูลค่าของหุ้น ๆ หนึ่งนั้น มิให้ต่ำกว่าห้าบาท”

4. ผู้ถือหุ้นรับผิดชอบจำกัดเพียงค่าหุ้นที่ยังส่งไม่ครบ

ผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ เช่น หุ้นในบริษัทจำกัดแห่งหนึ่งมีมูลค่าหุ้นละ 100 บาท นายเอกถือหุ้นจำนวน 1 หุ้น ได้ชำระค่าหุ้นไปแล้ว 75 บาท นายเอกยังคงต้องรับผิดชอบส่งเงินใช้ค่าหุ้นอีก 25 บาท

5. ต้องจดทะเบียนตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กิจการใดก็ตามแม้จะมีลักษณะครบถ้วนดังกล่าวมาในข้อ 1 ถึง 4 แล้วก็ตาม ถ้ายังไม่ได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ยังไม่ถือเป็นบริษัทจำกัด เว้นแต่จะเป็นบริษัทซึ่งได้จัดตั้งขึ้นโดยพระบรมราชานุญาต (ก่อนการบังคับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3)

การจดทะเบียนก็ต้องมีลำดับการจัดตั้ง และจดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับของทางราชการด้วย มิฉะนั้นนายทะเบียนก็จะไม่รับจดทะเบียนให้¹

มาตรา 1097 บัญญัติว่า "บุคคลใด ๆ ตั้งแต่เจ็ดคนขึ้นไปจะเริ่มก่อการและตั้งเป็นบริษัทจำกัดก็ได้ด้วยเข้าชื่อกันทำหนังสือบริคณห์สนธิ และกระทำการอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้"

มาตรา 1098 บัญญัติว่า "หนังสือบริคณห์สนธินั้น ต้องมีรายการดังต่อไปนี้ คือ

- (1) ชื่อบริษัทอันคิดจะตั้งขึ้น ซึ่งต้องมีคำว่า "จำกัด" ไว้ปลายชื่อนั้นด้วยเสมอไป
- (2) ที่สำนักงานของบริษัทซึ่งบอกทะเบียนนั้นจะตั้งอยู่ ณ ที่ใดในพระราชอาณาเขต
- (3) วัตถุประสงค์ทั้งหลายของบริษัท
- (4) ถ้อยคำสำแดงว่า ความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นจะมีจำกัด
- (5) จำนวนทุนเรือนหุ้นซึ่งบริษัทคิดกำหนดจะจดทะเบียนแบ่งออกเป็นหุ้นมีมูลค่ากำหนดหุ้นละเท่าไร

(6) ชื่อ ตำนก อาชีวะ และลายมือชื่อของบรรดาผู้เริ่มก่อการ ทั้งจำนวนหุ้นซึ่งต่างคนต่างเข้าชื่อชื่อไว้คนละเท่าใด"

การจัดตั้งบริษัทจำกัดนั้น จะต้องดำเนินการเป็นขั้น ๆ ตามลำดับกันไป คือ

1. ผู้เริ่มก่อการเจ็ดคน เข้าชื่อกันทำหนังสือบริคณห์สนธิ (มาตรา 1097)

2. นำหนังสือบริคณห์สนธิไปจดทะเบียน (มาตรา 1099)

3. เมื่อได้รับใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิแล้วผู้เริ่มก่อการต้องจัดให้หุ้นของบริษัทที่คิดจะตั้งขึ้นมีผู้เข้าชื่อชื่อหุ้นจนครบตามที่จดทะเบียนไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิ (มาตรา 1104)

4. ผู้เริ่มก่อการเรียกประชุมตั้งบริษัท (มาตรา 1107, 1108)

¹ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2521, หน้า 201

5. เมื่อได้ประชุมตั้งบริษัท และที่ประชุมได้แต่งตั้งกรรมการบริษัทเข้าบริหารงานแล้ว ผู้เริ่มก่อการต้องมอบหมายกิจการให้กรรมการบริษัทรับไปดำเนินการ (มาตรา 1110 วรรคแรก)

6. กรรมการชุดแรกของบริษัทเรียกให้ผู้เริ่มก่อการและผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นชำระเงินค่าหุ้นอย่างน้อยร้อยละยี่สิบห้า (มาตรา 1110 วรรคสอง)

7. เมื่อได้รับชำระเงินค่าหุ้นตามข้อ 6 แล้ว กรรมการต้องไปขอจดทะเบียนภายในกำหนดเวลาสามเดือนนับแต่วันประชุมตั้งบริษัท (มาตรา 1111 และมาตรา 1112) ดังจะได้อธิบายเรียงมาตราดังต่อไปนี้

1. ผู้เริ่มก่อการเข้าชื้อกันทำหนังสือบริคณห์สนธิ

หนังสือบริคณห์สนธิเป็นตราสารจัดตั้งนิติบุคคลชนิดหนึ่งตามความหมายของมาตรา 66 เป็นเอกสารที่กำหนดกรอบวัตถุประสงค์ของบริษัท และกำหนดรายละเอียดอื่น ๆ ที่สำคัญของบริษัท เช่น ทุนจดทะเบียน, ผู้เริ่มก่อการ ฯ ที่ตั้งสำนักงานของบริษัท เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาถือหุ้นหรือผู้ที่จะมาติดต่อกับบริษัทที่จะจัดตั้งขึ้นได้รู้ว่า บริษัทมีขอบเขตธุรกิจแค่ไหน ใครเป็นผู้ดำเนินการก่อตั้ง มีเงินทุนเท่าใด อนึ่ง หนังสือบริคณห์สนธิเป็นการแสดงเจตนาต่อคนทั่วไปในการจัดตั้งบริษัทด้วย

หนังสือบริคณห์สนธิเป็นเสมือนธรรมนูญของบริษัท และเป็นแม่บทในการที่จะจัดการงานของบริษัทในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก ตรงกันข้ามกับข้อบังคับของบริษัทซึ่งเป็นระเบียบภายในของบริษัท¹

การที่ผู้เริ่มก่อการเริ่มประชุมกันเพื่อจัดตั้งบริษัทจำกัดนั้น ผู้เริ่มก่อการจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ที่กฎหมายบังคับไว้ว่าจะต้องบรรจุในรายการในหนังสือบริคณห์สนธิดังต่อไปนี้

1. ชื่อบริษัทอันคิดจะตั้งขึ้น ซึ่งต้องมีคำว่า “จำกัด” ไว้ปลายชื่อด้วยเสมอไป

สำหรับชื่อของบริษัทนั้น กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ว่าจะต้องเป็นชื่อชนิดใด แต่ในทางการค้ำนั้นผู้เริ่มก่อการย่อมประสงค์ที่จะให้ชื่อบริษัทนั้นเป็นชื่อซึ่งเป็นศิริมงคล และบังถึงกิจการที่จะกระทำไม่ซ้ำหรือละม้ายคล้ายกับชื่ออื่นซึ่งทำให้ประชาชนหลงผิด ซึ่งเรื่องนี้เจ้าหน้าที่รับจดทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทย่อมจะต้องเป็นผู้ควบคุมระมัดระวัง และจะต้องเป็นชื่อซึ่งไม่หยาบโลน หรือสื่อให้เห็นไปในทางเสื่อมเสีย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน และถ้าบริษัทจะเขียนชื่อลงในดวงตรา ป้าย ยี่ห้อ หนังสือบอกกล่าวป่าวร้อง จดหมายใบแจ้งความหรือเอกสารอย่างอื่นของบริษัท ก็ต้องมีคำว่า “จำกัด” ไว้ปลายชื่อด้วย มิฉะนั้นจะมีความผิดตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดความผิดอันเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้น

1 โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2511 หน้า 205

ส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 ซึ่งบัญญัติว่า “บริษัทจำกัดใด นอกจากธนาคาร ในกรณีใช้ชื่อในดวงตรา ป้ายชื่อ หนังสือบอกกล่าวป่าวร้อง จดหมาย ใบแจ้งความ หรือเอกสารอย่างอื่นเกี่ยวกับธุรกิจของบริษัท

(1) ถ้าเป็นอักษรไทย ไม่ใช่คำว่า “บริษัท” ไว้หน้าชื่อ และ “จำกัด” ไว้ท้ายชื่อ

(2) ถ้าเป็นอักษรต่างประเทศ ไม่ใช่คำซึ่งมีความหมายว่า “บริษัทจำกัด” ตามประกาศของกระทรวงเศรษฐกิจประกอบชื่อ

ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท และปรับอีกไม่เกินวันละห้าสิบบาทจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง”

นอกจากนี้มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวยังได้บัญญัติไว้อีกว่า “ผู้ใดใช้ชื่อหรือยี่ห้อซึ่งมีอักษรไทยประกอบว่า “บริษัทจำกัด” “บริษัท” หรือ “จำกัด” หรืออักษรต่างประเทศ ซึ่งมีความหมายดังกล่าวประกอบในดวงตรา ป้ายชื่อ จดหมายใบแจ้งความหรือเอกสารอย่างอื่นเกี่ยวกับธุรกิจโดยมิได้เป็นบริษัทจำกัด เว้นแต่เป็นการใช้ในการขอจดทะเบียนเกี่ยวกับการตั้งบริษัท หนังสือชี้ชวนให้เข้าซื้อซื้อหุ้นหรือหนังสือบอกกล่าวป่าวร้อง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท และปรับอีกไม่เกิน วันละ 50 บาท จนกว่าจะได้เลิกใช้”

ขณะนี้ได้มีประกาศของกระทรวงเศรษฐกิจ (กระทรวงพาณิชย์) เรื่องอักษรต่างประเทศซึ่งมีความหมายว่าบริษัทจำกัด ประกาศใช้แล้วรวมสองฉบับ คือฉบับลงวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500 ซึ่งกำหนดอักษรต่างประเทศ ภาษาจีน ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส อังกฤษ และอินโดนีเซีย และฉบับลงวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2500 ซึ่งกำหนดอักษรต่างประเทศ ภาษาสเปน เช่นถ้าเขียนคำว่าบริษัทจำกัดก็เขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า Company Limited (ย่อว่า Co.,Ltd หรือ Corporation Limited (ย่อว่า Corp..., Ltd ในกรณีที่ใช้คำว่า Company หรือคำว่า Corporation จะใช้คำว่า Limited (ย่อว่า Ltd. คำเดียวไว้ตอนท้ายชื่อก็ได้)

มีข้อยกเว้นสำหรับบริษัทจำกัด ที่ไม่จำเป็นต้องใช้คำว่า “บริษัท” ไว้หน้าชื่อ และคำว่า “จำกัด” ไว้ท้ายชื่ออยู่อย่างหนึ่ง คือ ธนาคารพาณิชย์ทั่ว ๆ ไป ดังที่พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 บัญญัติไว้ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้ถ้าพิจารณาตามพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2488 แล้ว จะเห็นว่าได้บัญญัติให้เฉพาะบริษัทจำกัด เท่านั้นประกอบการธนาคารพาณิชย์ ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงคำว่า “ธนาคาร” ก็ย่อมเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าต้องเป็นบริษัทจำกัดอยู่แล้ว จึงได้รับยกเว้นไม่ต้องใช้คำว่าบริษัทจำกัดตามกฎหมายดังกล่าวแต่ถ้าจะใช้ก็ไม่มีอะไรห้ามเพราะเป็นไปตามหลักที่กล่าวไว้แล้วนั่นเอง¹

1 ประกาศนั อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2523 หน้า 159-160

2. ที่สำนักงานใหญ่ของบริษัท ซึ่งบอกจดทะเบียนนั้นจะตั้งอยู่ ณ ที่ใดในพระราชอาณาเขต

ในทางปฏิบัติ ในตอนจดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธินั้น ผู้เริ่มก่อการมักจะระบุไว้ว่าสำนักงานของบริษัทจะตั้งอยู่ ณ จังหวัดใด เช่น ตั้งอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นต้น โดยไม่ระบุว่าตั้งอยู่ที่อาคารเลขที่เท่าใด ตำบลหรืออำเภอใดเลย จนกระทั่งกรรมการไปขอจดทะเบียนตั้งเป็นบริษัทจำกัดแล้วตามมาตรา 1111 จึงจะได้ระบุที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ของบริษัท และสาขาทั้งปวงลงไปให้แน่นอนอีกครั้งหนึ่ง¹

3. วัตถุประสงค์ทั้งหลายของบริษัท

วัตถุประสงค์ หมายถึง ความมุ่งหมายในการที่จะประกอบกิจการของบริษัทจำกัด เพื่อให้บุคคลภายนอกได้ทราบว่าบริษัทประกอบกิจการอะไรบ้าง และเป็นกรวางกรอบให้บริษัทกระทำกิจการภายในวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ของบริษัทต้องไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย (ดูมาตรา 150)

ในการร่างวัตถุประสงค์นั้น ผู้เริ่มก่อการจะต้องวางโครงการประกอบกิจการให้แน่นอนลงไปเสียก่อน เมื่อได้วางโครงการให้แน่นอนลงไปแล้ว ก็ร่างวัตถุประสงค์ของบริษัทร่างวัตถุประสงค์นั้นถ้ากว้างเกินไปแล้ว ก็อาจเป็นอันตรายแก่บริษัทได้ เพราะกรรมการอาจทำงานได้กว้างเกินไปจนเป็นอันตรายแก่บริษัท แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าร่างวัตถุประสงค์แคบเกินไป ก็จะทำให้กิจการนั้นซบเซาลงได้ ในภายหลัง การเขียนวัตถุประสงค์มักทำกันเป็นข้อ ๆ และใช้ถ้อยคำให้กว้างพอที่จะแปลให้คลุมไปถึงกิจการที่เกี่ยวข้อง เป็นต้นว่า

ข้อ 1 ทำการค้าน้ำมันเชื้อเพลิง, น้ำมันล้น หรือน้ำมันชนิดอื่น ๆ ดังนี้ ก็นับว่ากว้างพอ แต่คำว่า “น้ำมันชนิดอื่น ๆ” นั้น ตามทางแห่งกฎหมายย่อมแปลว่า น้ำมันชนิดอื่น ๆ ที่ใช้เกี่ยวกับเครื่องจักร เครื่องยนต์ มิได้หมายความรวมถึงน้ำมันใส่ผม

ผู้ร่างหนังสือบริคณห์สนธิจะต้องจำไว้เสมอว่า คำว่า วัตถุประสงค์ในหนังสือบริคณห์สนธิ หมายความว่าเฉพาะกิจการ ซึ่งประสงค์จะให้อยู่ในกรอบการค้าของบริษัทนั้น ๆ ดังนั้นกิจการใดที่มีได้ประสงค์จะให้เป็นการค้าแล้วไม่จำเป็นต้องใส่ไว้ในวัตถุประสงค์ของบริษัท เช่น กิจการซึ่งให้อำนาจแก่กรรมการในการที่จะทำประนีประนอม หรือฟ้องร้อง

¹ ประกาศนีย์ อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2523 หน้า 160

ยังโรงศาล เป็นต้น กิจการอันนี้ควรจะเป็นข้อบังคับของบริษัทให้อำนาจแก่กรรมการในการที่จะจัดการประนีประนอม หรือฟ้องร้องบุคคลภายนอก¹

เนื่องจากวัตถุประสงค์เป็นกรอบกิจการของบริษัท ดังนั้นเมื่อได้จดทะเบียนตั้งบริษัทถูกต้องแล้ว บริษัทก็เป็นนิติบุคคลมีฐานะสิทธิและหน้าที่แต่เพียงในกรอบวัตถุประสงค์เท่านั้น กิจการที่กรรมการบริษัทได้ทำไปนอกวัตถุประสงค์ ต้องถือว่าบริษัทไม่ได้ทำกรณันั้นเลย บริษัทไม่ต้องผูกพัน กรรมการคนใดทำขึ้น กรรมการคนนั้นต้องรับผิดชอบโดยเฉพาะตัว ตามหลักของกฎหมายที่ว่าด้วยการกระทำนอกเหนืออำนาจ (Ultra Vires Rule) ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไปในเรื่องอำนาจของกรรมการ

4. ถ้อยคำสำคัญว่าความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นจะมีจำกัด

รายการนี้เป็นรายการสำคัญอันหนึ่งของบริษัทจำกัด เพราะตามมาตรา 1096 นั้นบัญญัติถึงลักษณะของบริษัทไว้ว่า *ผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังสงไว้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ* โดยเหตุนี้เองบริษัทจำกัดตามกฎหมายไทย ความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นทุกคนจึงมีจำกัด

ปัญหาจึงมีว่า ถ้ามีผู้ถือหุ้นประสงค์จะรับผิดชอบไม่จำกัดจำนวนและเขียนถ้อยคำในรายการข้อ 4 นี้ว่า ยอมรับผิดไม่จำกัดจำนวน ดังนี้จะได้หรือไม่ มีความเห็น² ตามกฎหมายไทย บุคคลใดที่เป็นผู้ถือหุ้นจะยอมรับผิดโดยไม่จำกัดจำนวนไม่ได้เว้นแต่ผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบไม่จำกัดจำนวนอยู่โดยข้อกฎหมาย เช่น เป็นกรรมการของบริษัท ซึ่งมาตรา 1101 บัญญัติว่า *“บุคคลซึ่งเป็นกรรมการของบริษัทจำกัดจะรับผิดชอบโดยไม่จำกัดก็ได้ ถ้ากรณีเป็นเช่นนั้นไซ้ ท่านว่าต้องจดแจ้งแสดงความรับผิดชอบเช่นนั้นลงในหนังสือบริคณห์สนธิด้วย*

อันความรับผิดชอบโดยไม่จำกัดของผู้เป็นกรรมการนั้น ย่อมถึงที่สุดเมื่อล่วงเวลาสองปีนับแต่วันที่ตัวเขาออกจากตำแหน่งกรรมการ”

ซึ่งผู้เขียนก็เห็นด้วยกับความเห็นดังกล่าวข้างต้น

จากบทบัญญัติมาตรา 1101 ผู้ที่เป็นกรรมการของบริษัทอาจรับผิดชอบไม่จำกัดก็ได้ ถ้าได้จดทะเบียนไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิ แต่ในปัจจุบันยังไม่มีบริษัทใดจดทะเบียนไว้เช่นนี้เลย

5. จำนวนทุนเรือนหุ้น ซึ่งบริษัทคิดกำหนดจะจดทะเบียนแบ่งออกเป็นหุ้นมีมูลค่ากำหนดหุ้นละเท่าไร

บริษัทจำกัดจะต้องแบ่งทุนออกเป็นหุ้น แต่ละหุ้นมีมูลค่าเท่ากัน (มาตรา 1096) นอกจากนี้มาตรา 1098 ยังบังคับให้จดแจ้งรายการจำนวนทุนเรือนหุ้นละมูลค่าของหุ้นลงในหนังสือบริคณห์สนธิ อีกด้วย

1 ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ร.พ.แสงสว่าง พ.ศ. 2504 หน้า 238

2 เล่มเดียวกัน หน้า 240

ทุนเรือนหุ้นจะมากหรือน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับขนาดของธุรกิจและความจำเป็นในการใช้เงิน ทุนเรือนหุ้นซึ่งบริษัทคิดจะจดทะเบียนนี้เป็นยอดเงินที่ทางบริษัทขออนุญาตต่อทางราชการออกหุ้น บริษัทจะออกหุ้นไม่ตรงกับยอดเงินที่จดทะเบียนไว้ไม่ได้ เช่น มีทุนจดทะเบียนสิบล้านบาท แบ่งออกเป็น 10,000 หุ้น มีมูลค่าหุ้นละ 1,000 บาท บริษัทจะออกหุ้นเป็นหนึ่งแสนหุ้นไม่ได้ หรือจะออกหุ้นเพียงหนึ่งพันหุ้นก็ได้ เพราะไม่ตรงกับยอดเงินที่จดทะเบียนไว้ ถ้าบริษัทมีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนโดยประสงค์จะออกหุ้นเพิ่มขึ้น ก็ต้องมีการแก้ไขหนังสือบริคณห์สนธิและจดทะเบียนเพิ่มทุนเรือนหุ้น ทำนองเดียวกันถ้าบริษัทประสงค์จะลดทุนเรือนหุ้นที่จดทะเบียนก็ต้องมีการแก้ไขหนังสือบริคณห์สนธิและจดทะเบียนแก้ไขทุนเรือนหุ้นเช่นกัน

ทุนเรือนหุ้นนี้จะต้องเป็นหุ้นที่ลงด้วยเงิน ซึ่งจะต้องมีผู้เข้าซื้อหรือออกให้กันเสร็จก่อนจดทะเบียนของบริษัท (ตามมาตรา 1104) ซึ่งเมื่อถึงเวลาประชุมตั้งบริษัท ที่ประชุมอาจกำหนดให้เป็นหุ้นบุริมสิทธิบางส่วนก็ได้ ตามที่ผู้เข้าซื้อหุ้นต้องการ เช่นจดทะเบียนทุนเรือนหุ้นไว้ 10,000 หุ้น ปรากฏว่าเมื่อประชุมตั้งบริษัท ที่ประชุมได้กำหนดให้เป็นหุ้นบุริมสิทธิ 3,000 หุ้น ตามที่ผู้เข้าซื้อหุ้นต้องการ ดังนั้น เมื่อถึงเวลาจดทะเบียนบริษัทตามมาตรา 1111 ก็ต้องระบุนายการแยกให้ปรากฏว่าเป็นหุ้นสามัญ 7,000 หุ้น เป็นหุ้นบุริมสิทธิ 3,000 หุ้น

6. ชื่อ สำนัก อาชีวะ และลายมือชื่อของบรรดาผู้เริ่มก่อการ ทั้งจำนวนหุ้นซึ่งต่างคนต่างขายชื่อชื่อไว้คนละเท่าใด

บทบัญญัติอนุมาตรานี้มีประโยชน์สำหรับผู้ที่จะซื้อหุ้นของบริษัท ที่จะได้ตรวจดูว่าใครเป็นผู้เริ่มก่อการ ผู้เริ่มก่อการมีความจริงจิ่งในการตั้งบริษัทเพียงใด สมควรจะลงทุนในบริษัทนั้นหรือไม่ และเป็นภาระระบุตัวผู้ต้องรับผิดชอบในหนี้ และรายจ่ายในการก่อตั้งบริษัทที่บริษัทไม่อนุมัติตามมาตรา 1113 ด้วย มาตรา 1100 จึงบังคับให้ผู้เริ่มก่อการเข้าชื่อซื้อหุ้นไว้อย่างน้อยคนละหนึ่งหุ้น

ตามแบบหนังสือบริคณห์สนธิที่ทางราชการได้กำหนดไว้ นั้น นอกจากจะต้องแสดงชื่อ ที่อยู่ อาชีพ และลงลายมือชื่อของผู้เริ่มก่อการแล้ว ยังต้องระบุนายและสัญชาติของผู้เริ่มก่อการด้วย ทั้งนี้เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า ผู้เริ่มก่อการเป็นผู้บรรลุนิติภาวะหรือไม่ และเพื่อการ

ควบคุมกิจการบางประเภทซึ่งคนต่างด้าวไม่มีสิทธิทำได้

มาตรา 1099 บัญญัติว่า “หนังสือบริคณห์สนธินั้น ท่านให้ทำเป็นต้นฉบับไว้ไม่น้อยกว่าสองฉบับ และให้ส่งลายมือชื่อของบรรดาผู้เริ่มก่อการ และลายมือชื่อทั้งปวงนั้นให้มีพยานลงชื่อรับรองด้วยสองคน

หนังสือบริคณห์สนธิซึ่งได้ทำนั้น ท่านบังคับให้นำฉบับหนึ่งไปจดทะเบียนและมอบไว้ ณ หอทะเบียนในส่วนพระราชอาณาเขตซึ่งบ่งไว้ว่าจะจดทะเบียนตั้งสำนักงานของบริษัทนั้น”

แบบของหนังสือบริคณห์สนธินี้ ทางกระทรวงพาณิชย์ได้พิมพ์เป็นฟอร์มไว้แล้ว พร้อมกับมีคำแนะนำในการจดทะเบียนด้วย เพียงแต่ผู้เริ่มก่อการกรอกข้อความซึ่งเป็นรายการที่กฎหมายกำหนดไว้ลงไปเท่านั้น ในแบบฟอร์มของหนังสือบริคณห์สนธินี้จะมีรายการครบถ้วนตามมาตรา 1098

โดยปกติแล้วจะทำไว้สองฉบับ เป็นต้นฉบับและคู่ฉบับ นายทะเบียนจะรับจดทะเบียนและเก็บไว้ 1 ฉบับ ณ หอทะเบียนท้องที่ที่บริษัทจดทะเบียนสำนักงานของตนไว้ เพื่อประชาชนทั่วไปจะขอตรวจดูได้

ผู้รับรองลายมือชื่อของผู้เริ่มก่อการต้องมีจำนวนสองคน และต้องเป็นผู้อื่นเป็นพยานรับรอง มิใช่ผู้เริ่มก่อการรับรองกันเอง ในทางปฏิบัติในการจดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธินี้ ผู้เริ่มก่อการตั้งบริษัทจะต้องส่งลายมือต่อหน้านายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท แต่ถ้าจะมอบอำนาจให้ผู้เริ่มก่อการคนหนึ่งคนใดหรือบุคคลอื่นเป็นผู้นำหนังสือบริคณห์สนธิที่ได้จัดทำขึ้นนั้นไปจดทะเบียนแทน ก็จะต้องให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ในท้องที่ที่ผู้เริ่มก่อการมีภูมิลำเนา หรือสามัญสมาชิกหรือสมาชิกวุฒิสภาแห่งเนติบัณฑิตยสภาคนใดคนหนึ่ง ซึ่งปกติก็ได้แก่ทนายความ ลงชื่อรับรองว่าเป็นลายมือชื่อที่แท้จริงเสียก่อนจึงจะนำไปจดทะเบียน ถ้าผู้เริ่มก่อการลงลายมือชื่อในต่างประเทศ ต้องมีการรับรองตามแบบของกฎหมายแห่งประเทศนั้น หรือได้รับคำรับรองของทูตหรือกงสุลไทยประจำประเทศนั้น หรือมีบุคคลที่ควรเชื่อถือได้สองคนลงลายมือชื่อรับรองต่อหน้านายทะเบียน

การจดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธินี้ สำหรับบริษัทที่จะตั้งที่ทำการใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ ฯ จะต้องยื่นคำขอจดทะเบียน ณ หอทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง แต่ถ้ามีที่ทำการใหญ่อยู่ต่างจังหวัด ก็จะต้องไปขอจดทะเบียน ณ หอทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทซึ่งตั้งอยู่ ณ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนั้น ๆ แต่จะต้องยื่นคำขอจดทะเบียนและหนังสือบริคณห์สนธิทั้งต้นฉบับและคู่ฉบับรวม 2 ชุด ต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับจดทะเบียนด้วย การจดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิต้องเสียค่าธรรมเนียมโดยเปิดเผยทุกประการไว้บนหนังสือบริคณห์สนธิ

1 โสภณ รัตนการ, ใบเล่มที่อ้างข้างต้น, หน้า 211

มาตรา 1100 บัญญัติว่า “ผู้เริ่มก่อการทุกคนต้องลงชื่อชื่อหุ้น ๆ หนึ่งเป็นอย่างน้อย”

การที่กฎหมายบัญญัติบังคับให้ผู้เริ่มก่อการต้องลงชื่อชื่อหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้นนั้น ก็เพื่อที่จะให้เป็นการผูกพันผู้เริ่มก่อการในฐานะเป็นหุ้นส่วนตั้งแต่เริ่มแรกและในปกติผู้เริ่มก่อการมักจะเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ในบริษัท

มาตรา 1101 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งเป็นกรรมการของบริษัทจำกัดจะรับผิดชอบโดยไม่จำกัดก็ได้ ถ้ากรณีเป็นเช่นนั้นไซ้” ท่านว่าต้องจดแจ้งความรับผิดชอบนั้นลงในหนังสือบริคณห์สนธิด้วย

อันความรับผิดชอบโดยไม่จำกัดของผู้เป็นกรรมการนั้น ย่อมถึงที่สุดเมื่อล่วงเวลาสองปีนับแต่วันที่ตัวเขาออกจากตำแหน่งกรรมการ”

ในบริษัทจำกัดนั้น ผู้ถือหุ้นทุกคน รวมทั้งกรรมการด้วย ต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ แต่ถ้ากรรมการผู้ใดมีความประสงค์จะรับผิดชอบโดยไม่จำกัดก็ได้ โดยแจ้งไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิว่าจะรับผิดชอบโดยไม่จำกัด ถ้าไม่แจ้งไว้กรรมการก็รับผิดชอบเช่นเดียวกับผู้ถือหุ้น เพราะการเป็นกรรมการไม่ทำให้ต้องรับผิดชอบเป็นพิเศษไปกว่าผู้ถือหุ้นธรรมดา เว้นแต่เข้ากรณีบทบัญญัติ มาตรา 1168 มาตรา 1169

ความรับผิดชอบโดยไม่จำกัดของกรรมการนี้ มีเวลาสิ้นสุดเพียงสองปี นับตั้งแต่วันที่เขาออกจากตำแหน่งกรรมการ กล่าวคือ ถ้าหนี้สินเกิดขึ้นในระหว่างที่เขายังเป็นกรรมการ เขายังต้องรับผิดชอบอยู่ แต่ถ้าเขาพ้นจากตำแหน่งไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ จะเป็นลาออก หรือออกตามเวร หรือตาย กรรมการหรือกองมรดกของกรรมการผู้นั้นคงรับผิดชอบไปสองปี นับตั้งแต่วันที่เขาพ้นจากตำแหน่งกรรมการ

มาตรา 1102 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ชื้อชนประชาชนให้ซื้อหุ้น”

แต่เดิมนั้นบทบัญญัติมาตรา 1102 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้โฆษณาชวนคนให้เข้าซื้อชื่อหุ้นก่อนได้จดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิ”

ตามบทบัญญัติเดิมนั้น หมายความว่า หลังจากได้จดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของผู้เริ่มก่อการตั้งบริษัทที่จะต้องจัดให้มีผู้เข้าซื้อชื่อหุ้นจนครบ เช่น โฆษณาชวนคนให้มาซื้อหุ้น ถ้ายังไม่ได้จดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิ ผู้เริ่มก่อการก็ยังไม่มียุติที่จะชวนให้คนเข้าซื้อชื่อหุ้น แต่ปัจจุบันนี้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2521 มาตรา 5 ได้ยกเลิกข้อความเดิมในมาตรา 1102 เสียแล้ว และได้ใช้ข้อความใหม่แทนตั้งได้บัญญัติไว้ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งก็หมายความว่าในปัจจุบันนี้ บริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะโฆษณาชวนเชิญให้ประชาชนเข้าซื้อชื่อหุ้นไม่ได้ เพราะการเสนอขายหุ้นให้แก่ประชาชนทั่ว ๆ ไปนั้น เป็นเรื่องของบริษัทมหาชนจำกัดเท่านั้นที่จะเสนอขายหุ้นให้แก่ประชาชนทั่ว ๆ ไปได้ ดังพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 15 บัญญัติว่า

“บริษัทมหาชนจำกัด คือ บริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยความประสงค์ที่จะเสนอขายหุ้นต่อประชาชน โดยผู้ถือหุ้นมีความรับผิดชอบจำกัดไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ต้องชำระ และบริษัทดังกล่าวได้ระบุนโยบายประสงค์ เช่นนั้นไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิ”

มาตรา 1103 (ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2521 มาตรา 6)

มาตรา 1104 บัญญัติว่า “จำนวนหุ้นทั้งหมดซึ่งบริษัทคิดจะจดทะเบียนนั้นต้องมีผู้เข้าซื้อหรือออกให้กันเสร็จก่อนการจดทะเบียนของบริษัท”

ตามมาตรา 1104 นี้หมายความว่า ก่อนจดทะเบียนนั้นหุ้นของบริษัทจะต้องมีผู้เข้าซื้อหรือออกให้กันเสร็จแล้วทั้งหมด จึงจะทำการจดทะเบียนบริษัทได้ทั้งนี้ก็เป็นหลักประกันว่าบริษัทที่จะตั้งขึ้นมานั้นมีเงินทุนถูกต้องครบถ้วนตามที่ได้จดทะเบียนไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิ

มาตรา 1105 บัญญัติว่า “อันหุ้นนั้น ท่านห้ามมิให้ออกโดยราคาต่ำกว่ามูลค่าของหุ้นที่ตั้งไว้”

การออกหุ้นโดยราคาสูงกว่ามูลค่าของหุ้นที่ตั้งไว้นั้น หากว่าหนังสือบริคณห์สนธิให้อ่านเอาไว้ ก็ให้ออกได้ และในกรณีเช่นนั้น ต้องส่งใช้จำนวนที่ต่ำกว่ามูลค่าพร้อมกันไปกับการส่งเงินใช้คราวแรก

อนึ่ง เงินส่งใช้ค่าหุ้นคราวแรกนั้น ต้องมีให้น้อยกว่าร้อยละสิบห้าแห่งมูลค่าของหุ้นที่ตั้งไว้”

ตามมาตรา 1105 วรรคแรกหมายความว่า หุ้นของบริษัทที่จดทะเบียนไว้มีมูลค่าเท่าใด บริษัทก็ต้องจำหน่ายเพื่อค่าตอบแทนมีค่าไม่ต่ำกว่ามูลค่าของหุ้นเท่านั้น เช่น เงินของบริษัทกำหนดไว้ห้าล้านบาทแบ่งออกเป็น 5 หมื่นหุ้น มีมูลค่าหุ้นละ 100 บาท ผู้เริ่มก่อการจะนำหุ้นออกขายในราคาต่ำกว่า 100 บาทไม่ได้ และบทบัญญัติมาตรา 1105 นี้ เป็นบทบังคับเด็ดขาดไม่มีทางที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ นายทะเบียนที่รับจดทะเบียนไม่มีอำนาจที่จะอนุญาตให้เป็นพิเศษ เพราะเกี่ยวกับส่วนได้เสียของประชาชนทั้งมวลที่ทำการค้าขายเกี่ยวข้องกับบริษัท ถ้ามาตรา 1105 เปิดทางให้ทำได้แล้ว ก็จะก่อให้เกิดการโกงต่อบุคคลที่มาทำการค้าขายติดต่อกับบริษัทโดยเขาจะหลงเข้าใจผิดว่าบริษัทมีเงินทุนเท่านั้นเท่านี้ ตามที่ปรากฏในทะเบียน แต่ความจริงมีไม่ถึง และถ้าออกหุ้นต่ำกว่ามูลค่าของหุ้นแล้ว เวลาคืนทุนผู้ถือหุ้นก็จะได้รับเต็มตามมูลค่าทำให้เกิดการออกหุ้นซึ่งผิดหลัก¹

1 ทวี เจริญพิทักษ์, หนังสืออ้างอิงข้างต้น หน้า 261-262

ที่กฎหมายบัญญัติห้ามออกหุ้นในราคาต่ำกว่ามูลค่าของหุ้นที่ตั้งไว้ นั้น ก็ห้ามเฉพาะในการออกหุ้นคราวแรกในการก่อตั้งบริษัทเท่านั้น ถ้าบริษัทได้จดทะเบียนจัดตั้งแล้วผู้ถือหุ้นในบริษัทนั้นจะขายหุ้นของตนให้แก่ผู้ใด ในราคาอย่างใดก็ได้ ซึ่งอาจจะเป็นการขายเกินราคามูลค่าของใบหุ้นหรือต่ำกว่าราคาในมูลค่าของใบหุ้นก็ได้ เช่น นายเอกมีหุ้นอยู่หนึ่งร้อยหุ้น มีมูลค่าหุ้นละ 100 บาท นายเอกจะขายหุ้นของตนให้บุคคลภายนอกในราคาหุ้นละเท่าใดก็ได้ อาจขายต่ำกว่า 100 บาท หรือสูงกว่า 100 บาทก็ได้ ตามแต่จะตกลงกัน

ในมาตรา 1105 วรรคสอง การจำหน่ายหุ้นสูงกว่ามูลค่าของหุ้นที่ตั้งไว้ นั้น ก็อาจทำได้ ถ้าหากว่าในหนังสือบริคณห์สนธิให้อำนาจไว้ เช่นมูลค่าของหุ้นตั้งไว้ 100 บาท แต่จะขายในราคาสูงกว่ามูลค่าของหุ้นที่ตั้งไว้ก็ยอมได้ เช่นขายไปในราคา 150 บาท ก็ได้ ถ้าได้มีการบอกกล่าวไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิ และจะต้องส่งจำนวนเงินที่ล้ำมูลค่าคือ 50 บาทนั้นพร้อมกันไป กับการส่งเงินชำระค่าหุ้นครั้งแรก โดยจำนวนเงินที่ล้ำมูลค่านี้ต้องนำไปสมทบไว้เป็นทุนสำรองของบริษัท เพราะถือเป็นกำไรได้มาแล้ว ๗ จึงต้องผลักเข้าทุนสำรอง (ตามมาตรา 1202 วรรคสอง) เหตุที่มาตรา 1105 วรรคสองบัญญัติไว้เช่นนั้นเพราะว่าไม่ต้องการให้ผู้เริ่มก่อการหากำไรจากการขายหุ้นครั้งแรก แล้วนำเงินที่ล้ำมูลค่ามาเป็นประโยชน์แก่ตนและพวกพ้อง ดังนั้น ผู้ที่จะจองซื้อหุ้นควรจะตรวจจดหนังสือบริคณห์สนธิให้ถี่ถ้วน

วรรคสุดท้ายของมาตรา 1105 บังคับให้ส่งเงินใช้ค่าหุ้นคราวแรกไม่ต่ำกว่าร้อยละยี่สิบห้าแห่งมูลค่าของหุ้นที่ตั้งไว้ การเรียกให้ส่งเงินใช้ค่าหุ้นคราวแรกนั้น กรรมการชุดแรกของบริษัทเป็นผู้เรียกตามมาตรา 1110 วรรคสอง กล่าวคือเมื่อได้จดทะเบียนตั้งบริษัทแล้ว กรรมการชุดแรกของบริษัทก็จะได้เรียกเก็บเงินค่าหุ้นจากผู้เริ่มก่อการและจากผู้เข้าชื่อจองซื้อหุ้น โดยเรียกหุ้นหนึ่งไม่ต่ำกว่าร้อยละยี่สิบห้าเช่นมูลค่าหุ้นละ 100 บาท กรรมการต้องเรียกเก็บอย่างน้อย 25 บาท

ในทางปฏิบัติผู้เริ่มก่อการมักจะให้ผู้จองซื้อหุ้นส่งเงินค่าจองร้อยละ 5 หรือร้อยละ 10 ของมูลค่าของหุ้นก็ได้ ซึ่งมีได้อยู่ในบทบังคับของมาตรา 1105 นี้ เพราะมิใช่เป็นการเรียกเก็บเงินค่าหุ้นคราวแรก ตามความหมายของมาตรา 1105 เช่น เอกจองหุ้นไว้หนึ่งหุ้น มูลค่าหุ้นละ 100 บาท ผู้เริ่มก่อการได้ให้เอกส่งเงินค่าจองมาร้อยละ 10 ของมูลค่าของหุ้น คือส่งเงินมา 10 บาท พร้อมกับหนังสือจองหุ้นเหตุที่ให้มีการส่งเงินมาพร้อมกับหนังสือจองหุ้นก็เพื่อที่จะให้เป็นหลักประกันว่า ผู้เข้าชื่อจองหุ้นนั้นมีความตั้งใจแน่วแน่ในการจะเป็นผู้ถือหุ้นต่อไป เพราะเท่าที่ปรากฏถึงแม้ว่าจะมีมาตรา 1106 บังคับไว้ว่า ผู้เข้าชื่อซื้อหุ้นจะต้องถูกผูกพันใช้เงินค่าหุ้นเมื่อบริษัทตั้งขึ้นแล้วก็ตามก็ยังไม่ใช่หลักประกันที่แน่นอน และเงินที่ส่งมาพร้อมกับการจองหุ้นนี้ก็จะนำไปหักออกจากเงินที่จะต้องส่งใช้ค่าหุ้นคราวแรก

มาตรา 1106 บัญญัติว่า “การที่เข้าซื้อถือหุ้นนั้นย่อมผูกพันผู้เข้าซื้อโดยเงื่อนไขว่า ถ้าบริษัทตั้งขึ้นแล้วจะใช้เงินค่าหุ้นนั้น ๆ ให้แก่บริษัทตามหนังสือชี้ชวนและข้อบังคับของบริษัท”

จากบทบัญญัติมาตรานี้จะเห็นได้ว่า การที่เข้าซื้อถือหุ้นนั้น ผู้เข้าซื้อถือหุ้นจะถูกผูกพันโดยมีเงื่อนไขว่าถ้าบริษัทตั้งขึ้นแล้วจะใช้เงินค่าหุ้นนั้น ๆ ดังนั้นจึงมีปัญหว่าถ้าบริษัทยังไม่ได้จดทะเบียนตั้งขึ้นมา ผู้เข้าซื้อถือหุ้นจะถอนการจองหุ้นได้หรือไม่ ตามความเห็นของผู้เขียน ผู้เขียนเห็นว่า ถ้าบริษัทยังไม่ได้จัดตั้งขึ้นมา ผู้เข้าซื้อถือหุ้นก็สามารถถอนการจองหุ้นได้ เพราะเงื่อนไขตามมาตรานี้เป็นเงื่อนไขบังคับก่อน (ตามมาตรา 183) ดังนั้นนิติกรรมจะเป็นผลผูกพันกันก็ต่อเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้วถ้าบริษัทยังตั้งไม่สำเร็จ ความผูกพันตามสัญญาที่จะต้องจ่ายเงินค่าหุ้นก็ยังไม่เกิดขึ้นผู้จองหุ้นจึงขอถอนการจองหุ้นได้ แต่อย่างไรก็ตามได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1197/2511 ได้วินิจฉัยว่า ผู้เข้าซื้อถือหุ้นบริษัทนั้นตาม ป.พ.พ.มาตรา 1106 ย่อมมีความผูกพันที่จะต้องชำระเงินค่าหุ้น เมื่อบริษัทตั้งขึ้น จะถอนการเข้าซื้อถือหุ้นเสียก่อนมิได้

มาตรา 1107 บัญญัติว่า “เมื่อหุ้นชนิดซึ่งจะต้องลงเงินนั้นมีผู้เข้าซื้อชื่อหมดแล้ว ผู้เริ่มก่อการต้องนัดบรรดาผู้เข้าซื้อถือหุ้นมาประชุมกันเป็นการประชุมใหญ่ โดยไม่ชักช้า ประชุมอันนี้ให้เรียกว่า ประชุมตั้งบริษัท

อนึ่ง ให้ผู้เริ่มก่อการส่งรายงานการตั้งบริษัท มีคำรับรองของตนว่าถูกต้อง และมีข้อความที่เกี่ยวข้องกับกิจการอันจะพึงกระทำในที่ประชุมตั้งบริษัททุก ๆ ข้อตามความในมาตราต่อไปนี้ ไปยังผู้เข้าซื้อชื่อทุกคน อย่างน้อยเจ็ดวันก่อนวันนัดประชุม

เมื่อได้ส่งรายงานตั้งบริษัทแก่ผู้เข้าซื้อชื่อหุ้นแล้ว ผู้เริ่มก่อการต้องจัดส่งสำเนารายงานอันมีคำรับรองว่าถูกต้องตามที่บังคับไว้ในมาตรานี้ไปยังนายทะเบียนบริษัทโดยพลัน

อนึ่ง ให้ผู้เริ่มก่อการจัดให้มีบัญชีแสดงรายชื่อ ฐานะและสำนักของผู้เข้าซื้อชื่อหุ้นกับจำนวนหุ้นซึ่งต่างกันได้ลงชื่อชื่อไว้เพื่อเสนอต่อที่ประชุมนั้นด้วย

บทบัญญัติทั้งหลายแห่งมาตรา 1176, 1187, 1188, 1189, 1191, 1192 และ 1195 นั้น ท่านให้นำมาใช้บังคับแก่การประชุมตั้งบริษัทด้วยโดยอนุโลม”

การประชุมตั้งบริษัทนี้ เป็นการประชุมใหญ่ครั้งสำคัญ ที่ผู้เข้าซื้อชื่อหุ้นมาร่วมแรงร่วมใจกันก่อตั้งบริษัทจำกัดขึ้น โดยผู้เข้าซื้อชื่อหุ้นต่างมีสิทธิมีเสียงที่จะแสดงความคิดเห็นโต้แย้งคัดค้านและเมื่อได้ตกลงกันเป็นประการใดแล้ว ก็ต้องถือว่าผูกมัดตลอดกันไปทุกคน ดังนี้จึงเรียกว่าเป็นการประชุมที่สำคัญและมีวิธีการที่พิถีพิถันถึงกับกฎหมายบัญญัติว่า “ในการลงมติ นั้นต้องใช้เสียงข้างมาก อันต้องประกอบไปด้วยคะแนนเสียงของผู้ถือหุ้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง และจำนวนหุ้นก็ต้องไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของผู้เข้าซื้อชื่อหุ้นซึ่งมีสิทธิลงคะแนนได้ (มาตรา 1109 วรรคสอง)

การประชุมตั้งบริษัทจะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อหุ้นชนิดซึ่งจะต้องลงด้วยเงินมีผู้เข้าซื้อชื่อ

หมดแล้ว ผู้เริ่มก่อการก็จะนัดบรรดาผู้ถือหุ้นมาประชุมกัน เป็นการประชุมใหญ่ โดยไม่ชักช้า

วิธีการประชุมตั้งบริษัทนั้น เป็นหน้าที่ของผู้เริ่มก่อการจะต้องจัดทำรายงานการตั้งบริษัท โดยมีคำรับรองของผู้เริ่มก่อการว่าถูกต้อง รวมทั้งมีข้อความที่เกี่ยวข้องแก่งานอันพึงกระทำในที่ประชุมตั้งบริษัททุก ๆ ข้อ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ (มาตรา 1108) ไปยังผู้เข้าชื่อชื้อทุกคน อย่างน้อยเจ็ดวันก่อนวันนัดประชุม (กำหนดเจ็ดวันนี้กฎหมายบังคับว่าให้ส่งไปยังผู้เข้าชื่อชื้อหุ้น อย่างน้อยเจ็ดวันก่อนวันนัดประชุม ฉะนั้นถึงแม้รายงานนี้จะถึงมือผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นน้อยกว่า เจ็ดวัน ก่อนวันนัดประชุม ก็ไม่ทำให้ผิดไปจากที่กฎหมายบังคับไว้)

เมื่อได้ส่งรายงานการตั้งบริษัทแก่ผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นแล้ว ผู้เริ่มก่อการต้องจัดส่งสำเนา รายงานนั้น โดยมีคำรับรองว่าถูกต้องไปยังนายทะเบียนบริษัทโดยพลันทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันว่า ได้มีการเรียกประชุมตั้งบริษัทแล้ว และเพื่อเป็นการแจ้งต่อนายทะเบียนบริษัทว่าจะได้มีการประชุมตั้งบริษัท ณ ที่ใด ในวันใด เพื่อประโยชน์ในการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามกฎหมาย

อนึ่ง ก่อนที่จะถึงวันประชุมตั้งบริษัท ผู้เริ่มก่อการจะต้องจัดทำบัญชีรายนามผู้เข้าชื่อชื้อหุ้น ฐานะและที่อยู่ของผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นกับจำนวนหุ้นซึ่งต่างคนต่างได้ลงชื่อไว้ด้วย เพื่อเสนอต่อที่ประชุมตั้งบริษัทด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงว่าผู้เริ่มก่อการตกลงยอมรับบุคคลใดให้เป็น ผู้ถือหุ้นของบริษัทที่จะตั้งขึ้น และเพื่อประโยชน์ในการจัดทำทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัทให้แน่นอนต่อไปอีกอย่างหนึ่ง

ในการประชุมตั้งบริษัทนั้น มาตรา 1107 บัญญัติให้นำบทบัญญัติมาตรา 1176, 1187, 1188, 1189, 1191, 1192 และ 1195 มาใช้บังคับโดยอนุโลม จึงขอนำบทบัญญัติดังกล่าวโดยสังเขปดังต่อไปนี้

1. ผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นทุกคนมีสิทธิเข้าประชุมตั้งบริษัทได้ (อนุโลมมาตรา 1176)
2. ผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นจะมอบฉันทะให้ผู้อื่นออกเสียงแทนตนก็ได้ แต่การมอบฉันทะต้องทำเป็นหนังสือ (อนุโลมมาตรา 1187)
3. หนังสือตั้งผู้รับฉันทะนั้น ให้ลงวันและลงลายมือชื่อผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นและให้มีรายการดังต่อไปนี้ คือ
 - ก. จำนวนหุ้นซึ่งผู้มอบฉันทะนั้นถืออยู่
 - ข. ชื่อผู้รับฉันทะ
 - ค. ตั้งผู้รับฉันทะเพื่อการประชุมคราวใด หรือตั้งไว้ชั่วระยะเพียงใด (อนุโลมมาตรา 1188)
4. หนังสือตั้งผู้รับฉันทะนั้น ถ้าผู้มีชื่อรับฉันทะประสงค์จะออกเสียงในการประชุมคราวใด ต้องนำไปวางต่อหน้าผู้เป็นประธาน แต่เมื่อเริ่มหรือก่อนประชุมครั้งนั้น (อนุโลมมาตรา 1189)

5. ในการประชุมตั้งบริษัท เมื่อผู้เป็นประธานแสดงว่ามติอันใดนับคะแนนผู้มีว่า
ได้หรือตกก็ดี และได้จดลงไว้ในสมุดรายงานประชุมของบริษัทตั้งนั้นแล้ว ท่านให้ถือเป็นหลัก
ฐานเพียงพอที่จะฟังได้ตามนั้น (อนุโลมมาตรา 1191)

6. ถ้ามีผู้ติดใจร้องขอให้ลงคะแนนลับไซ้ ท่านให้ถือว่าผลแห่งลงคะแนนลับนั้นเป็น
มติของที่ประชุม (อนุโลมมาตรา 1191 วรรคสอง)

7. ถ้ามีผู้ติดใจร้องขอโดยขอให้ลงคะแนนลับ การลงคะแนนเช่นนั้นจะทำด้วยวิธีใด
สุดแล้วแต่ผู้เป็นประธานจะสั่ง (อนุโลมมาตรา 1192)

8. การประชุมตั้งบริษัทนั้น ถ้าได้นัดเรียกหรือได้ประชุมกันหรือได้ลงมติฝ่าฝืนบท
บัญญัติของกฎหมาย เมื่อผู้เริ่มก่อการหรือผู้เข้าชื่อชื่อหุ้นคนใดคนหนึ่งร้องขึ้นแล้วให้ศาลเพิก
ถอนมติของที่ประชุมตั้งบริษัทอันผิดระเบียบนั้นเสีย แต่ต้องร้องขอภายในกำหนดเดือนหนึ่ง
นับแต่วันลงมตินั้น (อนุโลมมาตรา 1195)

มาตรา 1108 บัญญัติว่า “กิจการอันจะพึงทำในที่ประชุมตั้งบริษัทนั้น คือ

(1) ทำความตกลงตั้งข้อบังคับต่าง ๆ ของบริษัท

(2) ให้สัตยาบันแก่บรรดาสัญญาซึ่งผู้เริ่มก่อการได้ทำไว้และค่าใช้จ่ายอย่างหนึ่งอย่างใด
ซึ่งเขาต้องออกไปในการเริ่มก่อบริษัท

(3) วางกำหนดจำนวนเงินซึ่งจะให้แก่ผู้เริ่มก่อการ ถ้าหากมีเจตนาว่าจะให้

(4) วางกำหนดจำนวนหุ้นบริมสิทธิ ทั้งกำหนดสภาพและบริมสิทธิแห่งหุ้นนั้น ๆ ว่า
เป็นสถานใดเพียงใด ถ้าหากจะมีหุ้นเช่นนั้นในบริษัท

(5) วางกำหนดจำนวนหุ้นสามัญ หรือหุ้นบริมสิทธิซึ่งออกให้เสมือนหนึ่งว่าได้ใช้เต็ม
ค่าแล้วหรือได้ใช้แต่บางส่วนแล้ว เพราะใช้ให้ด้วยอย่างอื่นนอกจากตัวเงิน และกำหนดว่าเพียงใด
ซึ่งจะถือเอาเป็นว่าได้ใช้เงินแล้ว ถ้าหากจะมีหุ้นเช่นนั้นในบริษัท

ให้แถลงในที่ประชุมโดยเฉพาะว่า ซึ่งจะออกหุ้นสามัญหรือหุ้นบริมสิทธิให้เหมือน
หนึ่งว่าได้ใช้เงินแล้วเช่นนั้น เพื่อแทนคุณแรงงานหรือตอบแทนทรัพย์สินอย่างใดให้บรรณนาง
ชัดเจนทุกประการ

(6) เลือกตั้งกรรมการและพนักงานสอบบัญชีอันเป็นชุดแรกของบริษัท และวางกำหนด
อำนาจของคนเหล่านี้ด้วย”

ตามมาตรา 1108 มิได้กำหนดว่าจะต้องมีการประชุมตามหัวข้อดังกล่าวเสมอไป กิจ
การอันจะพึงทำในที่ประชุมตั้งบริษัท บางข้อก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องกระทำเสียให้เสร็จสิ้นไปใ
ที่ประชุมตั้งบริษัท เช่น ตามอนุมาตรา 6 การเลือกกรรมการ และผู้สอบบัญชีชุดแรกของบริษัท
เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ เพราะผู้เริ่มก่อการต้องมอบหมายงานทั้งปวงให้กรรมการชุดแรก
ดำเนินการต่อไป ดังนั้นถ้าไม่มีกรรมการชุดแรกบริษัทก็ยังไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ สำหรับ

กิจการประเภทอื่นตามอนุมาตรา 1 ถึงอนุมาตรา 5 ถ้ามีก็ต้องจัดเข้าประชุม ถ้ากิจการใดไม่มีก็ไม่ต้องจัดเข้าประชุมคงประชุมเฉพาะกิจการที่มี เช่นการออกหุ้นบริมสิทธิ ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีบริษัทออกหุ้นบริมสิทธิกัน ตามมาตรา 1108 ขออธิบายเป็นข้อ ๆ ตามลำดับดังนี้

ตามอนุมาตรา 1 ทำความตกลงตั้งข้อบังคับต่าง ๆ ของบริษัท

ข้อบังคับของบริษัทย่อมเกี่ยวกับวิธีการดำเนินกิจการของบริษัท อำนาจหน้าที่ของผู้เป็นกรรมการ หรือในเรื่องการโอนหุ้น, สิทธิต่าง ๆ ของผู้ถือหุ้น เป็นต้นในทางปฏิบัติผู้เริ่มก่อการมักจะเตรียมร่างข้อบังคับมาก่อน แล้วนำเสนอต่อที่ประชุมให้พิจารณาเพื่ออนุมัติหรือแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง ข้อบังคับที่ร่างมาส่วนใหญ่ก็เข้ากับบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนบริษัท การที่ทำดังนี้ไม่ได้มีผลอะไรเพิ่มขึ้นตามกฎหมาย เป็นเพียงความสะดวกสบายในการที่จะอ่านข้อบังคับเล่มเดียวไม่ต้องไปเปิดกฎหมายดู

ข้อบังคับนั้นจะเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมแก้ไขให้ผิดแปลกแตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายก็ย่อมทำได้ เพราะกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนบริษัทเป็นเรื่องของกฎหมายเอกชน แต่หากว่าข้อบังคับใดที่เป็นข้อบังคับอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้วจะกำหนดให้ผิดไปจากบทบัญญัติของกฎหมายไม่ได้ เช่น กิจการที่กฎหมายบังคับว่าต้องใช้พิมพ์พิเศษ จะออกข้อบังคับให้ใช้พิมพ์ธรรมดาไม่ได้ หรือจะตั้งข้อบังคับโดยเอาเปรียบผู้ถือหุ้นส่วนน้อยก็ย่อมไม่ได้ เพราะขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการเลือกตั้งกรรมการตามมาตรา 1151 ให้เฉพาะที่ประชุมใหญ่เท่านั้นเป็นผู้ตั้ง เว้นไว้แต่เป็นการเลือกตั้งซ่อม ดังนั้นจะออกข้อบังคับในทำนองให้อำนาจกรรมการที่จะเลือกตั้งกรรมการกันเองก็ไม่ได้ เป็นโมฆะ เพราะดูตามเจตนารมณ์ของมาตรา 1151 แล้ว กฎหมายห้ามเด็ดขาดที่จะให้ผู้อื่นเป็นผู้ตั้งกรรมการเว้นไว้แต่เป็นการเลือกตั้งซ่อมเท่านั้น

ข้อบังคับของบริษัท เมื่อได้จดทะเบียนและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ถือว่าเป็นอันรู้แก่บุคคลทั้งปวง โดยไม่เลือกว่าผู้นั้นเป็นผู้เกี่ยวข้องกับบริษัทหรือไม่ (ตามบทบัญญัติมาตรา 1022) ดังนั้นถ้ากรรมการของบริษัทไปทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอกโดยขัดกับข้อบังคับของบริษัทแล้ว กิจการนั้นก็มิผูกพันบริษัท กรรมการบริษัทก็ต้องรับผิดชอบส่วนตัว แต่ถ้ากรรมการของบริษัทได้ทำถูกต้องตามข้อบังคับแล้ว แม้กรรมการจะปฏิบัติไม่ถูกต้องกับระเบียบปฏิบัติภายในของบริษัท กิจการที่กรรมการ ทำนั้นก็ผูกพันบริษัท บุคคลภายนอกไม่ต้องไปคอยสอดส่องตรวจดูว่ากรรมการทำถูกต้องหรือไม่เพราะเป็นระเบียบปฏิบัติภายในของบริษัท ไม่ใช่หน้าที่ของบุคคลภายนอกจะต้องคอยสอบถามดู

ข้อสังเกต

1. เมื่อได้จดทะเบียนบริษัทแล้ว ท่านห้ามมิให้ตั้งข้อบังคับขึ้นใหม่หรือเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลง

แปลงข้อบังคับ หรือข้อความในหนังสือบริคณห์สนธิแต่อย่างหนึ่งอย่างใด เว้นแต่จะได้มีการลงมติพิเศษ (มาตรา 1145)

2. บรรดาข้อบังคับอันได้ตั้งขึ้นใหม่ หรือได้เพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นหน้าที่ของบริษัทที่จะจัดให้ไปจดทะเบียนภายในกำหนด 14 วันนับแต่วันที่ได้มีการลงมติพิเศษ (มาตรา 1146)

3. บรรดาข้อบังคับอันได้ตั้งขึ้นใหม่ หรือหนังสือบริคณห์สนธิ หรือข้อบังคับซึ่งได้เปลี่ยนแปลงนั้น ให้บริษัทส่งมอบฉบับตีพิมพ์ไว้ ณ หอทะเบียนอย่างละ 10 ฉบับ ในเวลาเดียวกับที่ขอจดทะเบียน (มาตรา 1147)

อนุมาตรา 2 การให้สัตยาบันแก่ผู้เริ่มก่อการ

ในระหว่างดำเนินการจัดตั้งบริษัทนั้น ผู้เริ่มก่อการอาจต้องทำกิจการบางอย่างไปเพื่อผลประโยชน์ของบริษัท เช่น เห็นว่าที่ดินที่จะใช้เป็นที่ทำการของบริษัทจะมีราคาสูงขึ้น ถ้าไม่รีบจัดการซื้อเสียแต่ตอนต้น ต่อไปจะซื้อในราคานั้นไม่ได้หรือว่าเครื่องจักรโรงงานของบริษัทที่คิดจะตั้งขึ้น ถ้าไม่รีบจัดการสั่งซื้อจากต่างประเทศแล้วจะไม่ทันการอาจจะทำให้บริษัทต้องเสียผลประโยชน์ หรือไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่จะควรได้ ผู้เริ่มก่อการก็อาจทำสัญญากับบุคคลภายนอกเพื่อซื้อที่ดิน หรือเครื่องจักรดังกล่าวไว้

เมื่อถึงคราวประชุมตั้งบริษัท จึงเป็นหน้าที่ของผู้เริ่มก่อการที่จะต้องนำเรื่องราวต่าง ๆ ดังกล่าวเสนอต่อที่ประชุม เพื่อให้ที่ประชุมตั้งบริษัทให้สัตยาบัน หรืออนุมัติในกิจการที่ผู้เริ่มก่อการได้ทำไป ถ้าที่ประชุมตั้งบริษัทไม่อนุมัติหรือไม่ให้สัตยาบัน ผู้เริ่มก่อการก็ต้องรับผิดชอบร่วมกันโดยไม่จำกัดในบรรดาหนี้และการจ่ายเงินที่ได้กระทำไปแล้ว และถึงแม้ที่ประชุมตั้งบริษัทจะได้ให้สัตยาบันหรืออนุมัติไปแล้วก็ตามผู้เริ่มก่อการก็ยังคงต้องรับผิดชอบเช่นนั้น จนกว่าจะได้จดทะเบียนบริษัทแล้ว (มาตรา 1113) ดังนั้นในเวลาทำสัญญาผู้เริ่มก่อการควรทำสัญญาไว้อย่างมีเงื่อนไขว่าสัญญานั้นจะมีผลผูกพันก็ต่อเมื่อที่ประชุมตั้งบริษัทได้อนุมัติในกิจการตามสัญญานั้น และบริษัทได้จดทะเบียนแล้ว

การที่ที่ประชุมตั้งบริษัทได้อนุมัติตามสัญญาที่ผู้เริ่มก่อการได้ทำไว้นั้น ไม่ทำให้ผู้ถือหุ้นที่เข้าประชุมอนุมัติต้องถูกผูกพันเป็นการส่วนตัว เพราะการอนุมัติไม่ใช่ทำในนามของตนเอง แต่เป็นการอนุมัติเพื่อให้บริษัทนั้นผูกพันในงานที่จะดำเนินการต่อไป

ปัญหามีว่า กิจการที่ผู้เริ่มก่อการได้ทำไปก่อนจดทะเบียนบริษัทนั้นผู้เริ่มก่อการจะใช้ชื่อของบริษัทเป็นคู่สัญญาในนิติกรรมต่าง ๆ ที่ได้ทำไปนั้นโดยไม่ใช้ชื่อของตนเองเป็นคู่สัญญาจะได้หรือไม่ เรื่องนี้มีนักกฎหมาย¹ ให้ความเห็นไว้ว่าจะใช้ชื่อของบริษัทเป็นคู่สัญญาไม่ได้

1 ประกาศนีย์ อวยชัย, ในหนังสือเล่มเดียวกัน หน้า 184

เพราะบริษัทยังไม่ได้จดทะเบียน จึงยังไม่ถือว่ามีความผิดตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 มาตรา 6 ฐานใช้ชื่อหรือยี่ห้อบริษัทในเอกสารเกี่ยวกับธุรกิจโดยมิได้เป็นบริษัทจำกัดซึ่งต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท และปรับอีกไม่เกินวันละห้าสิบบาท จนกว่าจะได้เลิกใช้

ตามอนุมาตรา 3 วางกำหนดจำนวนเงินซึ่งจะให้แก่ผู้เริ่มก่อการ

ในการดำเนินการจัดตั้งบริษัทนั้น ผู้เริ่มก่อการก็มักจะต้องเสียเวลาต้องออกแรงทุ่มเทสติปัญญาในการดำเนินการจัดตั้ง ยิ่งถ้าผู้เริ่มก่อการสามารถดำเนินการเพื่อจะให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของบริษัทที่คิดจะตั้งเป็นผลสำเร็จแต่ในเบื้องต้นแรก เช่น ในเรื่องการประมูลรับสัมปทานหรือวิ่งเต้นรับผูกขาดกิจการใดกิจการหนึ่งหรือกิจการหลายโครงการด้วยกันมีหวังได้กำไรมากมายในเมื่อบริษัทได้ตั้งขึ้นแล้วเช่นนี้ผู้เริ่มก่อการก็มักจะแถลงขอรับรางวัลเป็นจำนวนเงินในที่ประชุมตั้งบริษัท ซึ่งสุดแต่ที่ประชุมตั้งบริษัทจะอนุมัติหรือไม่ก็ได้

ถ้าไม่มีเรื่องให้รางวัลแก่ผู้เริ่มก่อการ ก็ไม่ต้องกล่าวถึงในกิจการที่จะต้องประชุมก็ได้

ตามอนุมาตรา 4 วางกำหนดจำนวนหุ้นบริมสิทธิ

หุ้นบริมสิทธิ คือหุ้นที่ผู้ถือมีสิทธิพิเศษดีกว่าผู้ถือหุ้นธรรมดาเกี่ยวกับการได้รับเงินปันผล หรือได้รับเงินค่าหุ้นคืนก่อนหุ้นสามัญเมื่อบริษัทเลิกกัน หุ้นบริมสิทธิ อาจจะแบ่งออกเป็นหลายชนิด มีสิทธิแตกต่างกันไปอีกก็ได้ เช่น หุ้นบริมสิทธิชนิดสะสม คือ ถ้าปีไหนไม่มีการจ่ายเงินปันผลเพราะบริษัทไม่ได้กำไร พอที่จะจ่ายได้ เงินปันผลของหุ้นบริมสิทธินี้ก็อาจสมทบไปจ่ายรวมในปีถัดไป หรือหุ้นบริมสิทธิชนิดที่เปลี่ยนสภาพได้ โดยผู้ถือหุ้นบริมสิทธิชนิดนี้สามารถนำหุ้นของตนไปแลกเปลี่ยนเป็นหุ้นสามัญได้ หรือหุ้นบริมสิทธิชนิดสะสมที่เปลี่ยนสภาพได้หุ้นชนิดนี้ได้รวมเอาคุณสมบัติด้านดีของหุ้นสองชนิดแรกเข้าด้วยกันมีความยืดหยุ่นและมีหลักประกัน

จุดมุ่งหมายที่บริษัทออกหุ้นบริมสิทธิ ก็เพื่อดึงดูดนักลงทุนที่มีลักษณะอนุรักษนิยมที่ไม่ชอบความเสี่ยงมาก เนื่องจากหุ้นบริมสิทธิมีเงินปันผลในอัตราที่แน่นอน ฉะนั้นอัตราเสี่ยงของการลงทุนย่อมต่ำกว่าหุ้นสามัญ นอกจากนี้ อัตราการจ่ายเงินปันผลของหุ้นบริมสิทธิมักจะสูงกว่า อัตราดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร หรือสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยของหุ้นกู้ จึงทำให้หุ้นบริมสิทธิมีแรงดึงดูดมากกว่า

ดังนั้นหากจะมีหุ้นบริมสิทธิในบริษัท ผู้เริ่มก่อการตั้งบริษัทก็จะต้องนำเสนอต่อที่ประชุมตั้งบริษัท เพื่ออนุมัติว่า จะให้มีหุ้นบริมสิทธิเป็นจำนวนกี่หุ้นและบริมสิทธิที่จะให้หุ้นเหล่านั้นเป็นอย่างไร จะให้เงินปันผลเท่าใดและเมื่อได้กำหนดไปแล้ว ต่อมาจะแก้ไขไม่ได้ เพราะมาตรา 1142 บัญญัติไว้ว่า “ถ้าบริษัทได้ออกหุ้นบริมสิทธิไปแล้วได้กำหนด

ไว้ว่าบุริมสิทธิจะมีแก่หุ้นนั้น ๆ เป็นอย่างไร ท่านห้ามมิให้แก้ไขอีกเลย” เช่น กำหนดให้เงินปันผล หุ้นบุริมสิทธิร้อยละ 20 ต่อมาบริษัทได้ทำการลดทุนลงโดยการลดมูลค่าหุ้นให้ต่ำลงครึ่งหนึ่ง ก็จะแปลตงเงินปันผลหุ้นบุริมสิทธิถึงเหลือร้อยละ 10 ไม่ได้

ตามอนุมาตรา 5 วางกำหนดเรื่องหุ้นสามัญหรือหุ้นบุริมสิทธิ ซึ่งออกให้เหมือนหนึ่งว่าได้ใช้เต็มค่าแล้ว หรือได้ใช้แต่บางส่วนแล้วเพราะใช้ให้ด้วยอย่างอื่น นอกจากตัวเงิน และกำหนดว่าเพียงใดซึ่งจะถือเอาเป็นว่าได้ใช้เงินแล้ว ถ้าหากจะมีหุ้นเช่นนั้นในบริษัท

หุ้นซึ่งถือเสมือนว่าได้ใช้เต็มค่าแล้ว เพราะใช้ด้วยอย่างอื่นนอกจากตัวเงิน คือตามธรรมเนียมการชำระค่าหุ้น เขามักชำระกันด้วยเงินสด (ตามมาตรา 1119) แต่บางครั้งบางคนไม่มีเงินจะซื้อหุ้น แต่มีทรัพย์สินและบริษัทต้องการทรัพย์สินของเขา หรือต้องการบุคคลนั้นมาเป็นกำลังของบริษัท เนื่องจากเขามีความสามารถสูงบริษัทก็ออกหุ้นแทนราคาทรัพย์สินของเขา หรือออกหุ้นให้แทนแรงงานของบุคคลนั้นได้ เช่น นายอาทิตย์มีที่ดินราคา 100,000 บาท และบริษัทต้องการที่ดินของนายอาทิตย์ แต่ก็ยังไม่มีเงินซื้อ บริษัทก็เสนอออกหุ้นให้นายอาทิตย์ โดยบริษัทก็จะคำนวณดูว่านายอาทิตย์จะถือหุ้นได้กี่หุ้น สมมติว่าหุ้นในบริษัทหุ้นละ 100 บาท นายอาทิตย์ก็จะเป็นเจ้าของหุ้นได้ $\frac{100,000}{100} = 1,000$ หุ้น บริษัทก็จะออกหุ้นให้นายอาทิตย์

1,000 หุ้น หุ้นที่ออกให้นายอาทิตย์เช่นนี้เราเรียกว่า “หุ้นซึ่งใช้เต็มค่าแล้ว เพราะใช้ด้วยทรัพย์สิน” (ในที่นี้ก็คือใช้ด้วยที่ดิน) หุ้นจำนวน 1,000 หุ้นนี้ บริษัทก็จะมอบใบหุ้นให้นายอาทิตย์ไป โดยนายอาทิตย์ไม่ต้องส่งเงินให้บริษัทเลย เพราะถือว่านายอาทิตย์ใช้เงินค่าหุ้นจนครบถ้วนแล้ว เพราะใช้ด้วยที่ดินหรืออีกตัวอย่างหนึ่ง นายจันทร์ได้ติดต่อวิ่งเต้นจนบริษัทได้รับสัมปทานในการดำเนินกิจการอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของบริษัท บริษัทก็อาจให้ค่าตอบแทนนายจันทร์ โดยออกหุ้นตอบแทนแรงงานให้นายจันทร์ หุ้นที่ที่ประชุมตั้งบริษัทกำหนดให้นายจันทร์เช่นนี้เรียกว่า “หุ้นซึ่งถือเสมือนว่าได้ใช้เต็มค่าแล้วเพราะใช้ด้วยแรงงาน”

หุ้นซึ่งถือเสมือนว่าได้ใช้ค่าหุ้นแต่บางส่วนแล้ว เพราะได้ใช้ด้วยอย่างอื่น นอกจากตัวเงิน เช่น จากตัวอย่างข้างต้น สมมติว่านายอาทิตย์ได้โอนที่ดินให้บริษัท และตีราคาไว้ 100,000 บาทจริง แต่นายอาทิตย์ประสงค์จะถือหุ้นของบริษัทจำนวน 2,000 หุ้น ดังนั้นก็สามารถทำได้ แต่ที่ดินราคา 100,000 บาทนั้น ใช้มูลค่า 1,000 หุ้น ได้เต็มจำนวน ถ้าจะมาใช้มูลค่าหุ้น 2,000 หุ้น ซึ่งมีมูลค่า 200,000 บาทแล้ว ก็ถือว่าได้ใช้ค่าหุ้นแล้วแต่เพียงครั้งเดียว ดังนั้นบริษัทถือว่า นายอาทิตย์เป็นเจ้าของหุ้น 2,000 หุ้น แต่ใช้ค่าหุ้นมาแล้วบางส่วนเพราะใช้ด้วยอย่างอื่น นอกจากตัวเงิน ดังนั้นนายอาทิตย์ต้องชำระเงินค่าหุ้นที่เหลือด้วยเงินอีก 100,000 บาทให้บริษัทต่อไป เมื่อบริษัทได้เรียกเก็บ

หุ้นที่ออกให้โดยถือว่าได้ชำระราคาด้วยสิ่งอื่นนอกจากตัวเงินหรือการออกหุ้นตอบ

แทนแรงงานหรือทรัพย์สินนั้น ต้องไม่ตีราคาค่าแรงงานหรือทรัพย์สินให้สูงกว่าตามราคาเป็นจริง มิฉะนั้นจะถือว่ากระทำโดยทุจริต ซึ่งจะมีความผิดตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัดสมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 มาตรา 48 ซึ่งมีโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

อนุมาตรา 6 การเลือกกรรมการและพนักงานสอบบัญชีชุดแรกของบริษัท

กรรมการชุดแรกของบริษัทจะมีที่คนก็สุดแล้วแต่ที่ประชุมจะพิจารณา เพราะกฎหมายไม่ได้กำหนดจำนวนไว้ โดยปกติก็พิจารณาวัตถุประสงค์หรือกิจการของบริษัทว่าเป็นธุรกรรมค้าใหญ่โตกว้างขวางแค่ไหน และในทางปฏิบัติก็มักจะเลือกผู้เริ่มก่อการเป็นกรรมการชุดแรกของบริษัท เพราะเป็นผู้ได้รู้เห็นกิจการมาตั้งแต่ต้น

ส่วนผู้สอบบัญชีนั้น จะเลือกเอาจากผู้ถือหุ้นของบริษัทก็ได้ แต่จะต้องไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการงานที่บริษัททำโดยสถานอื่นอย่างหนึ่งอย่างใด เช่นเป็นกรรมการหรือผู้อื่นซึ่งเป็นตัวแทนของกรรมการ หรือเป็นพนักงานลูกจ้างของบริษัท เป็นต้น ถ้าอยู่ในตำแหน่งแล้วที่ประชุมย่อมจะเลือกเอามาเป็นผู้สอบบัญชีอีกไม่ได้ (ดูบทบัญญัติมาตรา 1208)

ในทางปฏิบัติ มักจะเลือกจากผู้มีคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถในการบัญชี เพราะเกี่ยวกับคุณลักษณะของงานที่จะต้องปฏิบัติตนเอง จำนวนผู้สอบบัญชีจะมีที่คนก็แล้วแต่ที่ประชุมตั้งบริษัทจะพิจารณากันเอง

มติของที่ประชุมตั้งบริษัท

มาตรา 1109 บัญญัติว่า “ผู้เริ่มก่อการหรือผู้เข้าชื่อถือหุ้นจะออกเสียงลงคะแนนไม่ได้ ถ้าตนมีส่วนได้เสียโดยพิเศษในปัญหาที่ยกขึ้นวินิจฉัยนั้น

อนึ่ง มติของที่ประชุมตั้งบริษัทย่อมไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ที่ประชุมจะได้ลงมติโดยเสียงข้างมาก อันมีคะแนนของผู้เข้าชื่อถือหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนผู้เข้าชื่อถือหุ้นทั้งหมดซึ่งมีสิทธิลงคะแนนได้และคิดตามจำนวนหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนหุ้นของผู้ถือหุ้นนั้น ๆ ทั้งหมดด้วยกัน”

ตามมาตรา 1109 มิได้บังคับว่าองค์ประชุมจะต้องมีจำนวนเพียงใด ดังนั้นจึงมีปัญหาว่าจะนำบทบัญญัติมาตรา 1178 ที่ว่าผู้ถือหุ้นมาประชุมรวมกันได้จำนวนถึง 1 ใน 4 แห่งทุนของบริษัทมาใช้บังคับจะได้หรือไม่ เรื่ององค์ประชุมตามมาตรา 1109 นี้เห็นว่าจะนำบทบัญญัติมาตรา 1178 มาใช้บังคับไม่ได้ เพราะในการประชุมครั้งนี้กฎหมายต้องการเสียงข้างมากถึง 2 อย่าง คือทั้งจำนวนคนและจำนวนหุ้นประกอบกัน ดังนั้นองค์ประชุมของที่ประชุมตั้งบริษัทจึงจำต้องอนุมานว่าจะต้องมีผู้เข้าชื่อถือหุ้นมาประชุมมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้เข้าชื่อถือหุ้น

ทั้งหมด และผู้เข้าประชุมต้องถือหุ้นมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนหุ้นของบริษัท¹ ถ้าหากว่าจำนวนคนที่มาประชุมนั้นมีมากก็จริง แต่ผู้ถือหุ้นใหญ่ซึ่งมีหุ้นเกินกว่ากึ่งหนึ่งไม่มาแล้ว ก็จะมีการประชุมปรึกษากิจการตั้งบริษัทหาได้ไม่ ดังนั้นเลขานุการของที่ประชุมจำเป็นต้องระวังเสนอประธานที่ประชุมให้ทราบจำนวนแน่นอนของผู้ที่เข้าประชุม และจำนวนหุ้นของบุคคลที่เข้าประชุม เมื่อได้จำนวนดังกล่าวข้างต้นแล้ว จึงเปิดการประชุมได้ และในการประชุมตั้งบริษัทนั้นกฎหมายถือเด็ดขาดว่าผู้มีส่วนได้เสียเป็นพิเศษในปัญหาที่ยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะออกเสียงลงคะแนนไม่ได้ ปัญหาจึงมีว่า อย่างไรจึงจะเรียกว่าผู้เริ่มก่อการหรือผู้เข้าซื้อถือหุ้นมีส่วนได้เสียเป็นพิเศษ ถ้าปัญหานั้นเกิดขึ้นเห็นได้ชัด เช่น เป็นเรื่องการให้สัตยาบัน สัญญาที่ผู้เริ่มก่อการได้ทำไว้ ผู้เริ่มก่อการก็ออกเสียงลงคะแนนไม่ได้ หรือในเรื่องที่จะให้เงินรางวัลแก่ผู้เริ่มก่อการ ผู้เริ่มก่อการก็ย่อมออกเสียงลงคะแนนไม่ได้ หรือจะซื้อที่ดินของผู้เข้าซื้อถือหุ้น ผู้เข้าซื้อถือหุ้นก็มีส่วนได้เสียเป็นพิเศษจะออกเสียงลงคะแนนไม่ได้ แต่มีบางกรณีที่ยุ้งยาก เช่นว่าผู้เริ่มก่อการหรือผู้เข้าซื้อถือหุ้นไม่มีส่วนได้เสียโดยตรง แต่มีบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับผู้เริ่มก่อการมีส่วนได้เสีย ดังนั้นในทางปฏิบัติเกิดการยุ่งยากขึ้น ถ้าผู้เข้าซื้อถือหุ้นไปรู้ข้อเท็จจริงอย่างนี้มา ผู้เข้าซื้อถือหุ้นก็อาจแถลงต่อที่ประชุมให้ทราบเพื่อวินิจฉัยว่า ในปัญหานั้น ผู้เริ่มก่อการจะมีสิทธิลงคะแนนหรือไม่ เมื่อเกิดปัญหาเช่นนี้ขึ้น ใครจะเป็นผู้ชี้ขาดว่าผู้เริ่มก่อการมีส่วนได้เสียหรือไม่ นักกฎหมายท่านหนึ่ง² มีความเห็นว่า ผู้ที่จะวินิจฉัยนั้นควรจะเป็นประธานในที่ประชุม เว้นแต่ประธานในที่ประชุมจะเป็นผู้มีส่วนได้เสียเอง ก็จำเป็นจะต้องให้รองประธานหรือตั้งประธานขึ้นใหม่สำหรับวินิจฉัย แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรให้ที่ประชุมลงมติกันว่าผู้เริ่มก่อการผู้นั้นจะมีสิทธิลงคะแนนหรือไม่

ข้อสังเกต

เรื่องมติของที่ประชุมตั้งบริษัทที่จะถือว่าสมบูรณ์นั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

1. มติจำนวนบุคคลต้องได้เกินครึ่งของผู้เข้าซื้อถือหุ้นซึ่งมีสิทธิลงคะแนนได้ และ
2. มติจำนวนหุ้นต้องได้เกินครึ่งของจำนวนหุ้นของผู้เข้าซื้อถือหุ้นซึ่งมีสิทธิลงคะแนนได้

1 สมชัย ทวีพวยณิธ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท พิมพ์โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2525 หน้า 39

2 ทวี เจริญพิทักษ์, ในหนังสือเล่มเดียวกัน หน้า 283

ตัวอย่าง ผู้เริ่มก่อการจัดตั้งบริษัทจำกัดแห่งหนึ่งได้จัดทะเบียนกำหนดทุนไว้ 1,000,000 บาท โดยแบ่งทุนออกเป็น 100,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 10 บาท นายแดงซื้อไว้ 2,000 หุ้น และผู้ถือหุ้นอื่นอีก 33 คน ซื้อไว้คนละ 2,450 หุ้น ส่วนผู้เริ่มก่อการ 7 คน ก็ซื้อไว้คนละ 2,450 หุ้น เช่นเดียวกัน ในการลงมติให้สัตยาบันในสัญญาที่ผู้เริ่มก่อการได้ทำไว้ (ผู้เริ่มก่อการไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน) ปรากฏว่า นายแดงกับผู้ซื้อหุ้นอื่นอีก 17 คน อนุมัติ แต่ผู้ซื้อหุ้นอื่นอีก 12 คน ไม่เห็นด้วย ส่วนผู้ซื้อหุ้นอื่นไม่ออกเสียง ดังนี้ มติดังกล่าวจะสมบูรณ์หรือไม่

วิธีคิด กรณีตามปัญหาข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีผู้ซื้อหุ้นในบริษัทนี้ทั้งหมดรวม 41 คน (นายแดง 1 คน, ผู้อื่นอีก 33 คน, ผู้เริ่มก่อการ 7 คน) การที่จะให้สัตยาบันในสัญญาที่ผู้เริ่มก่อการ ทำไว้ ผู้เริ่มก่อการจึงไม่มีสิทธิลงคะแนนเสียง จึงเหลือผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงทั้งหมด 34 คน มติตามจำนวนคนต้องได้เกินครึ่งของผู้มีสิทธิลงคะแนนได้ คือต้องได้มากกว่า 17 หารด้วย 2 ซึ่งต้องได้ไม่น้อยกว่า 18 คนนั่นเอง เพราะถ้าได้ครึ่งหนึ่งคือ 17 คนพอดีก็คงจะบังคับตามมติไม่ได้ เพราะเสียงเท่ากัน ตามปัญหานี้ นายแดงกับผู้ซื้อหุ้นอื่นอีก 17 คน อนุมัติ เสียงข้างมาก รวมได้ 18 คน มติจำนวนคนจึงใช้ได้ จากนั้นต้องดูจำนวนหุ้นของบุคคลทั้ง 18 คนนี้ว่า ถือหุ้น เกินครึ่งของจำนวนหุ้นของผู้ซื้อหุ้นซึ่งมีสิทธิลงคะแนนหรือไม่ กรณีตามปัญหา มีจำนวนหุ้น ทั้งหมด 100,000 หุ้น ต้องหักหุ้นของผู้เริ่มก่อการ 7 คนออกไป 17,150 หุ้น (7 x 2,450) จึงเหลือ จำนวนหุ้นทั้งหมดของบุคคลซึ่งมีสิทธิลงคะแนนได้จำนวน 82,850 หุ้น (100,000-17,150) ดังนั้น มติจำนวนหุ้นต้องได้เกินครึ่งของจำนวนหุ้น 82,850 หุ้น (82,850 หาร 2 ได้ 41,425) คือต้องได้ ไม่น้อยกว่า 41,426 หุ้น จึงจะถือว่าได้เสียงข้างมาก เมื่อนายแดงซื้อไว้ 2,000 หุ้น ผู้ถือหุ้นอื่นอีก 17 คน ๆ ละ 2,450 หุ้น จึงรวมเป็น 41,650 หุ้น รวมหุ้นของนายแดงอีก 2,000 หุ้น จึงเป็นหุ้น เสียงข้างมากทั้งหมด 43,650 หุ้น มติจำนวนหุ้นนี้เกินครึ่ง มติดังกล่าวจึงสมบูรณ์

ผู้เริ่มก่อการมอบกิจการให้กรรมการชุดแรกของบริษัท

มาตรา 1110 บัญญัติว่า “เมื่อได้ประชุมตั้งบริษัทแล้ว ให้ผู้เริ่มก่อการบริษัทมอบการ ทั้งปวงให้แก่กรรมการของบริษัท

เมื่อกรรมการได้รับการแล้ว ก็ให้ลงมือจัดการเรียกให้ผู้เริ่มก่อการ และผู้ซื้อหุ้น ทั้งหลายใช้เงินในหุ้นซึ่งจะต้องใช้เป็นตัวเงิน เรียกหุ้นหนึ่งไม่น้อยกว่าร้อยละสิบห้า ตามที่ได้ กำหนดไว้ในหนังสือช้อนบอกกล่าวป่าวร้องหรือหนังสือชวนให้ผู้ซื้อหุ้น”

เมื่อได้ประชุมตั้งบริษัทเสร็จแล้ว ผู้เริ่มก่อการก็ต้องมอบหมายการทำงานทั้งปวงให้ กรรมการชุดแรกของบริษัท โดยมอบบรรดาเอกสารตลอดจนสิทธิและหน้าที่ทั้งหลายให้กรรม

การชุดแรกของบริษัทจัดการต่อไป เมื่อกรรมการได้รับมอบหมายการงานทั้งปวงจากผู้เริ่มก่อการแล้ว หน้าทีอันแรกที่จะต้องทำโดยรีบด่วนก็คือจะต้องลงมือจัดการเรียกเก็บเงินค่าหุ้นจากผู้เริ่มก่อการและผู้เข้าซื้อหุ้นโดยเรียกเก็บครั้งแรก หุ้นหนึ่งไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบห้า กล่าวคือถ้าหุ้นของบริษัทมูลค่าหุ้นละ 100 บาท กรรมการชุดแรกต้องเรียกเก็บเงินค่าหุ้นไม่น้อยกว่า 25 บาท

ในการเรียกเก็บเงินค่าหุ้นตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น มีปัญหาว่าจะต้องปฏิบัติตามมาตรา 1121 หรือไม่ กล่าวคือ จะต้องส่งคำบอกกล่าวล่วงหน้าไม่ต่ำกว่า 21 วัน ด้วยจดหมายส่งลงทะเบียนไปรษณีย์ หรือไม่

เรื่องนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า ไม่ต้องปฏิบัติตามมาตรา 1121 เพราะเป็นการเรียกตามกฎหมาย ไม่ถือว่าเป็นการเรียกตามมาตรา 1121

การเรียกเก็บเงินค่าหุ้นตามมาตรา 1110 วรรคสองนี้ กรรมการชุดแรกต้องทำอย่างรีบด่วน เพื่อจะได้จดทะเบียนบริษัทให้เสร็จสิ้นภายในสามเดือน นับแต่วันประชุมตั้งบริษัทเสร็จ เพราะถ้าไม่ได้จดทะเบียนภายในสามเดือน ก็ถือว่าบริษัทไม่ได้ตั้งขึ้น (ดูบทบัญญัติมาตรา 1112 ในตอนต่อไป)

การจดทะเบียนบริษัท

มาตรา 1111 บัญญัติว่า "เมื่อจำนวนเงินซึ่งว่าไว้ในมาตรา 1110 ได้ใช้เสร็จแล้ว กรรมการต้องไปขอจดทะเบียนบริษัทนั้น

คำขอและข้อความที่ลงในทะเบียนนั้น ให้ระบุนายการตามที่ได้ตกลงกันในที่ประชุมตั้งบริษัท ดังต่อไปนี้ คือ

- (1) จำนวนหุ้นทั้งสิ้นซึ่งได้มีผู้เข้าซื้อชื่อ หรือได้จัดออกให้แล้ว แยกให้ปรากฏว่าเป็นชนิดหุ้นสามัญเท่าใด หุ้นบุริมสิทธิเท่าใด
- (2) จำนวนหุ้นสามัญหรือหุ้นบุริมสิทธิ ซึ่งออกให้เหมือนหนึ่งว่าได้ใช้เต็มค่าแล้วหรือได้ใช้แต่บางส่วนแล้ว นอกจากที่ใช้เป็นตัวเงินและหุ้นที่ได้ใช้แต่บางส่วนนั้นให้บอกว่าได้ใช้แล้วเพียงใด
- (3) จำนวนเงินที่ได้ใช้แล้วหุ้นละเท่าใด
- (4) จำนวนเงินที่ได้รับไว้เป็นค่าหุ้นรวมทั้งสิ้นเท่าใด
- (5) ชื่อ อาชิวะ และที่สำนักของกรรมการทุกคน
- (6) ถ้าให้กรรมการต่างมีอำนาจจัดการของบริษัทได้โดยลำพังตัวให้แสดงอำนาจของกรรมการนั้น ๆ ว่าคนใดมีเพียงใด และบอกจำนวนหรือชื่อกรรมการซึ่งจะลงชื่อเป็นสำคัญผูกพันบริษัทได้นั้นด้วย

(7) ถ้าตั้งบริษัทขึ้นชั่วคราวกำหนดอันหนึ่ง ให้บอกกำหนดอันนั้นด้วย

(8) ที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่และสาขาทั้งปวง

การจดทะเบียนจะมีรายการอย่างอื่นซึ่งกรรมการเห็นสมควรจะให้ทราบแก่ประชาชนก็
ลงได้

ในการจดทะเบียนนั้น ถ้าได้ทำข้อบังคับของบริษัทไว้ประการใดบ้างต้องส่งสำเนา
ข้อบังคับนั้น ๆ ไปด้วย กับทั้งสำเนารายงานการประชุมตั้งบริษัทหนังสือทั้งสองนี้กรรมการต้อง
ลงลายมือชื่อรับรองคนหนึ่งเป็นอย่างน้อย

ในเวลาเดียวกันนั้น กรรมการต้องนำฉบับตีพิมพ์แห่งหนังสือบริคณห์สนธิ และข้อ
บังคับ ถ้าหากมีมอบไว้แก่จดทะเบียนอย่างละเอียดฉบับ

ให้พนักงานทะเบียนทำใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนส่งมอบให้แก่บริษัทฉบับหนึ่ง”

เมื่อผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นและผู้เริ่มก่อการได้ชำระเงินค่าหุ้นตามที่กรรมการบริษัทชุดแรก
ได้เรียกเก็บแล้ว หน้าที่อันสำคัญอีกประการหนึ่งของกรรมการบริษัทชุดแรกก็คือ ต้องไปขอ
จดทะเบียนบริษัท

กำหนดเวลาจดทะเบียน

มาตรา 1112 บัญญัติว่า “ถ้าการจดทะเบียนมิได้ทำภายในสามเดือนนับแต่ประชุมตั้ง
บริษัทไซ้ร ทำนว่าบริษัทนั้นเป็นอันไม่ได้ตั้งขึ้น และบรรดาเงินที่ได้รับไว้จากผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นนั้น
ต้องใช้คืนเต็มจำนวนมิให้ลดเลย

ถ้ามีจำนวนเงินเช่นนั้นค้างอยู่มิได้คืนในสามเดือนภายหลังการประชุมตั้งบริษัทไซ้ร
ทำนว่ากรรมการของบริษัทต้องรับผิดชอบกันที่จะใช้ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ยคิดตั้งแต่เวลาสิ้น
กำหนดสามเดือนนั้น

แต่ถ้ากรรมการคนใดพิสูจน์ได้ว่า การที่เงินขาดหรือที่ใช้คืนเข้าไปมิได้ เป็นเพราะ
ความผิดของตนไซ้ร กรรมการคนนั้นก็ไม่ต้องรับผิดชอบในการใช้ต้นเงินหรือดอกเบี้ย”

ได้กล่าวมาแล้วตามมาตรา 1111 ว่า เป็นหน้าที่ของกรรมการบริษัทชุดแรกที่จะต้อง
ไปจดทะเบียนบริษัท ซึ่งตามกฎหมายได้กำหนดให้จดทะเบียนภายในสามเดือนนับแต่ประชุมตั้ง
บริษัทเสร็จ กล่าวคือ เมื่อประชุมตั้งบริษัทเสร็จในวันใดก็ต้องไปจดทะเบียนภายใน 3 เดือน
นับจากวันนั้น ส่วนที่นายทะเบียนจะออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนเมื่อไรนั้นไม่สำคัญ ถ้า
กรรมการไม่ได้จดทะเบียนภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ถือว่าบริษัทนั้นเป็นอันไม่ได้ตั้งขึ้น บรรดา

เงินที่รับไว้จากผู้ซื้อซื้อหุ้นก็ต้องใช้คืนให้ไปจนเต็มจำนวน และถ้าไม่ได้คืนเงินนั้นภายใน 3 เดือน นับจากประชุมตั้งบริษัท กรรมการบริษัทก็ต้องรับผิดชอบร่วมกันใช้ต้นทุนและดอกเบี้ย โดยคิดดอกเบี้ย *ตั้งแต่วันครบกำหนด 3 เดือนเป็นต้นไป* เว้นแต่กรรมการคนใดสามารถ พิสูจน์ได้ว่า การที่เงินขาดไปไม่พอใช้คืนหรือใช้คืนช้าเกินกำหนดไป มิได้เป็นเพราะความผิด ของตน กรรมการผู้นั้นก็ไม่ต้องรับผิดชอบในการใช้ต้นทุนและดอกเบี้ย เช่น จะตั้งบริษัทค้า ไม้สักส่งไปขายต่างประเทศ เมื่อประชุมตั้งบริษัทเสร็จแล้ว ในขณะที่กรรมการบริษัท กำลังเรียกเก็บเงินค่าหุ้นอยู่นั้นมีกฎหมายบัญญัติออกมา ห้ามส่งไม้สักออกไปต่างประเทศ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบริษัทนี้ก็ต้องเป็นอันล้มเลิกไป เพราะวัตถุประสงค์ขัดต่อกฎหมายเสียแล้ว กรรมการชุดแรกก็ต้องส่งเงินค่าหุ้นคืนไปยังผู้ซื้อซื้อหุ้น แต่กรรมการผู้มีหน้าที่รักษา เงินค่าหุ้นนั้นไม่ยอมคืนเงินค่าหุ้นและได้เบียดบังนำเงินไปใช้ส่วนตัว กรรมการคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีหน้าที่รักษาเงินก็ไม่ต้องรับผิดชอบด้วย เพราะการที่ไม่ได้ใช้เงินคืนนั้นมิใช่เป็น ความผิดของตน

ปัญหาที่ว่า การที่ไม่ได้ไปจดทะเบียนภายใน 3 เดือนนับจากวันประชุมตั้งบริษัทเสร็จ กรรมการจะไปขอจดทะเบียนตั้งบริษัทอีกได้หรือไม่ มีความเห็นว่า¹ กรรมการจะไปขอจดทะเบียนได้อีกก็ต่อเมื่อได้ดำเนินการในการจัดตั้งบริษัทกันใหม่อีก เริ่มตั้งแต่ทำหนังสือบริคณห์-สนธิแล้วนำหนังสือบริคณห์สนธิไปจดทะเบียน จัดให้มีการเข้าซื้อซื้อหุ้นและเรียกประชุมตั้ง บริษัทกันใหม่อีกครั้ง ทั้งนี้เพราะกฎหมายได้บัญญัติไว้แล้วว่า *“ห้ามว่าบริษัทนั้นเป็นอันมิได้ตั้งขึ้น”* การดำเนินการตั้งบริษัทที่ได้ทำกันมาแล้ว จึงเป็นอันว่าใช้ไม่ได้ทั้งสิ้น แต่การดำเนินการตั้ง บริษัทกันใหม่ในครั้งที่สองนี้ก็คงจะสะดวกและง่ายขึ้น เพราะอาจใช้หนังสือบริคณห์สนธิ ตลอดจนข้อบังคับและรายการประชุมเดิมมาเป็นหลักในการดำเนินการได้โดยไม่ต้องเสียเวลา อะไรมากก็ได้ ซึ่งผู้เขียนก็มีความเห็นเช่นเดียวกับความเห็นดังกล่าวข้างต้น

มาตรา 1113 บัญญัติว่า “ผู้เริ่มก่อการบริษัทต้องรับผิดชอบร่วมกันและโดยไม่จำกัดใน บรรดาหนี้และการจ่ายเงินซึ่งที่ประชุมตั้งบริษัทมิได้อนุมัติและแม้จะได้มีอนุมัติก็ยังคงต้องรับผิดชอบ อยู่เช่นนั้นไปจนกว่าจะได้จดทะเบียนบริษัท”

มาตรา 1113 บัญญัติให้ผู้เริ่มก่อการรับผิดชอบร่วมกันโดยไม่จำกัดในบรรดาหนี้และการ จ่ายเงิน ซึ่งที่ประชุมตั้งบริษัทมิได้อนุมัติ และแม้ที่ประชุมตั้งบริษัทจะได้อนุมัติแล้ว ผู้เริ่ม ก่อการก็ยังต้องรับผิดชอบอยู่จนกว่าจะได้จดทะเบียนบริษัท

เหตุที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้เริ่มก่อการยังต้องรับผิดชอบอยู่ถึงแม้ว่าที่ประชุมตั้งบริษัทจะ ได้อนุมัติแล้วก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะบริษัทยังไม่ได้จดทะเบียนจึงยังไม่มีสภาพเป็นนิติบุคคล จึงไม่มี สิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ไม่สามารถเป็นจำเลยได้ ดังนั้นเจ้าหนี้จึงต้องฟ้องผู้เริ่มก่อการ

¹ ประภาศน์ อวยชัย, ในหนังสือเล่มเดียวกับหน้า

ตัวอย่าง ในการประชุมตั้งบริษัทจำกัดแห่งหนึ่ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ค้าขายเครื่องไฟฟ้า ได้มีการเลือกกรรมการ นายม่วงผู้เริ่มก่อนการได้รับเลือกเป็นกรรมการผู้จัดการ และผู้เริ่มก่อนการอีก 8 คนได้รับเลือกเป็นกรรมการ ส่วนนายเหลืองผู้เริ่มก่อนการอีกคนหนึ่งไม่ได้รับเลือกเป็นกรรมการ คงเป็นผู้ถือหุ้นคนหนึ่งเท่านั้น หลังจากนั้นที่ประชุมตั้งบริษัทก็ได้อนุมัติสัญญาที่นายม่วงได้ติดต่อซื้อที่ดินจากนายขาว เพื่อใช้เป็นโกดังเก็บสินค้าของบริษัท ต่อมานายม่วงยื่นคำขอจดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัด แต่ยังขาดหลักฐานบางอย่าง นายทะเบียนจึงยังไม่รับจดทะเบียนให้ ระหว่างนั้นบริษัททำการซื้อขายไปพรางก่อน นายม่วงกรรมการผู้จัดการได้ซื้อสินค้าเครื่องไฟฟ้า เพื่อกิจการของบริษัทจากนายทองเป็นเงินหนึ่งแสนบาท แต่ยังไม่ชำระหนี้ ส่วนหนี้ค่าที่ดินก็ยังค้างชำระนายขาวอยู่อีกสองแสนบาท นายขาวและนายทองได้ทวงถามนายม่วงหลายครั้ง นายม่วงก็ยังเพิกเฉยอยู่ ถ้าปรากฏว่า บริษัทแห่งนี้นายทะเบียนยังไม่รับจดทะเบียนให้ดังนี้ นายขาวและนายทองก็สามารถฟ้องนายม่วง, นายเหลืองและผู้เริ่มก่อนการอีก 8 คนให้รับผิดชอบในหนี้แต่ละรายได้ เพราะหนี้ค่าที่ดินแม้ที่ประชุมตั้งบริษัทจะได้อนุมัติแล้ว แต่เมื่อบริษัทยังไม่ได้จดทะเบียน ผู้เริ่มก่อนการทุกคนก็ยังต้องรับผิดชอบร่วมกัน ส่วนหนี้ค่าเครื่องไฟฟ้าเป็นหนี้ในกิจการตามวัตถุประสงค์ของบริษัท บริษัทต้องรับผิดชอบ แต่เนื่องจากบริษัทยังมีได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจึงยังไม่มีความเป็นนิติบุคคลเจ้าหนี้จึงฟ้องผู้เริ่มก่อนการให้รับผิดชอบได้ตามมาตรา 1113 นัยคำพิพากษาฎีกาที่ 55/2523 ซึ่งวินิจฉัยว่า การที่รถยนต์ซึ่งเดินในนามของบริษัทไปทำให้บุคคลอื่นเสียหายและบริษัทจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายนั้นเมื่อบริษัทดังกล่าวยังมีได้จดทะเบียนจึงยังไม่มีความเป็นนิติบุคคล ผู้เริ่มก่อนการบริษัทต้องรับผิดชอบร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1113

มาตรา 1114 บัญญัติว่า “เมื่อบริษัทได้จดทะเบียนแล้ว ผู้เข้าซื้อหุ้นจะร้องฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนการที่ตนได้เข้าซื้อซื้อ โดยยกเหตุว่าสำคัญผิดหรือต้องข่มขู่ หรือถูกหลอกลวงฉ้อฉลนั้น ท่านว่าหาอาจทำได้ไม่”

ผลของการจดทะเบียนทำให้ผู้เริ่มก่อนการหลุดพ้นจากความรับผิดชอบดังที่ได้กล่าวมาแล้วในมาตรา 1113 และนอกจากนั้นผลของการจดทะเบียนยังทำให้ผู้เข้าซื้อซื้อหุ้นหมดอำนาจในการที่จะฟ้องขอเพิกถอนการที่ตนเข้าซื้อซื้อหุ้น โดยยกเหตุว่าสำคัญผิด หรือต้องข่มขู่ หรือถูกหลอกลวงฉ้อฉล

มาตรา 1114 เป็นบทยกเว้นพิเศษในเรื่องการบอกกล่าวโมฆียกรรม เพราะนิติกรรมซึ่งเกิดขึ้นโดยสำคัญผิด ต้องข่มขู่ หรือถูกหลอกลวงฉ้อฉลนั้น เป็นโมฆียะ อันอาจถูกบอกกล่าวได้ตามมาตรา 175 (3) ส่วนการสำคัญผิดตามมาตรา 156 นั้น ทำให้นิติกรรมเป็นโมฆะกล่าวอ้างได้เสมอ แต่มาตรา 1114 มาตัดเสีย ทั้งนี้เพราะ กฎหมายต้องการป้องกันผู้ที่ติดต่อทำการค้ากับบริษัท ไม่ให้ถูกผู้เริ่มก่อนการกับผู้ลงซื้อซื้อหุ้นคบคิดกัน

เพื่อโกง โดยผู้เริ่มก่อการยอมรับขึ้นมาว่าผู้ลงชื่อซื้อหุ้นได้ถูกข่มขู่ หรือถูกหลอกลวง
ฉ้อฉล เป็นเหตุให้มีการบอกล้างนิติกรรม และมีการถอนเงินค่าหุ้นคืน ในเมื่อบริษัทมี
ทางจะขาดทุนมาแต่ต้น

ข้อสังเกต

1. กฎหมายห้ามฟ้องเพิกถอนการเข้าซื้อซื้อหุ้นเฉพาะเมื่อบริษัทจดทะเบียนแล้ว เท่านั้น
ถ้าบริษัทยังไม่ได้จดทะเบียนก็ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 1114 กล่าวคือ ถ้ามีการสำคัญผิด มีการ
ข่มขู่ หรือถูกฉ้อฉล ผู้เข้าซื้อซื้อหุ้นก็ฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนการที่ตนเข้าซื้อซื้อหุ้นได้ถ้าบริษัทนั้น
ยังไม่ได้จดทะเบียน

2. มาตรา 1114 เมื่อบริษัทได้จดทะเบียนแล้ว ก็ห้ามเฉพาะฟ้องเพิกถอนการเข้า
ซื้อซื้อหุ้นเท่านั้น มิได้ห้ามฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้เริ่มก่อการและนอกจากนั้นยังฟ้องผู้เริ่มก่อ
การเป็นคดีอาญารฐานฉ้อโกงได้อีกด้วย ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 467-468/2513 วินิจฉัยว่า การที่
ป.พ.พ.มาตรา 1114 ห้ามมิให้ผู้เข้าซื้อซื้อหุ้นฟ้องร้องขอให้ศาลเพิกถอน การที่ตนได้เข้าซื้อซื้อ
โดยยกเหตุผลว่าสำคัญผิดหรือต้องข่มขู่ หรือถูกหลอกลวงฉ้อฉลนั้น มิได้มีผลเป็นการห้าม มิให้ฟ้อง
ว่าถูกหลอกลวงเป็นคดีอาญารฐานฉ้อโกงด้วย

มาตรา 1115 บัญญัติว่า “ถ้าหากว่าชื่อบริษัทซึ่งตั้งไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิฟ้องกับ
ชื่อบริษัทอื่นซึ่งได้จดทะเบียนแล้วก็ดี หรือฟ้องกับชื่อซึ่งตั้งไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิฉบับอื่น
อันได้จดทะเบียนแล้วก็ดีหรือคล้ายคลึงกับชื่อเช่นกล่าวนั้นจนน่าจะหลงให้มหาชนหลงไปได้ก็ดี
ทบทว่าบุคคลผู้ที่มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะฟ้องเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เริ่มก่อการบริษัท
ก็ได้ และจะร้องขอให้ศาลสั่งบังคับให้เปลี่ยนชื่อนั้นเสียใหม่ก็ได้”

เมื่อศาลมีคำสั่งเช่นนั้นแล้ว ก็ต้องบอกชื่อซึ่งเปลี่ยนใหม่นั้นจดลงทะเบียนแทนชื่อเก่า
และต้องแก้ไขใบสำคัญการจดทะเบียนด้วยตามกันไป”

เหตุผลก็คือ ชื่อของนิติบุคคล กฎหมายไม่ต้องการให้ซ้ำกัน เพราะอาจจะเป็นเหตุ
ให้ประชาชนเข้าใจผิดได้ง่าย แต่ชื่อของคนธรรมดา นั้นซ้ำกันได้เพราะชื่อของคนธรรมดา มีนาม
สกุล ประชาชนหลงได้ยาก เมื่อชื่อของบริษัทที่จะจัดตั้งขึ้นไปฟ้องหรือคล้ายคลึงกับชื่อของ
บริษัทที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้ว หรือไปฟ้องหรือคล้ายคลึงกับชื่อซึ่งเขาได้จดทะเบียนไว้ในหนังสือ
บริคณห์สนธิไว้ก่อนแล้วก็ดี กฎหมายให้สิทธิผู้มีส่วนได้เสียในการที่ฟ้องเอาค่าสินไหมทดแทน
จากผู้เริ่มก่อการได้ โดยถือว่าผู้เริ่มก่อการเป็นผู้รับผิดชอบในเบื้องต้นเพราะเป็นผู้ที่คิดชื่อนี้ขึ้นมาและ
ทำความเสียหายให้แก่บริษัทที่มีชื่อนี้อยู่แล้ว นอกจากฟ้องเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนแล้ว ยัง
ขอให้ศาลสั่งบังคับให้เปลี่ยนชื่อเสียใหม่ได้ ดังนั้นก่อนจะจดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิก็
ต้องตรวจตราดูเสียให้ถี่ว่าชื่อที่ตั้งขึ้นมานี้ไปฟ้องหรือคล้ายคลึงกับชื่ออื่นหรือไม่

มาตรา 1116 บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งปรารถนาจะได้สำเนาหนังสือบริคณห์สนธิ และข้อบังคับบรรดามีในบริษัทหนึ่งบริษัทใด ก็ชอบที่จะเรียกได้จากบริษัทนั้น ในการนี้บริษัทจะเรียกเอาเงินไม่เกินฉบับละบาทหนึ่งก็ได้”

หนังสือบริคณห์สนธิ และข้อบังคับของบริษัทนั้น บริษัทควรจัดพิมพ์เป็นเล่มมีจำนวนมากพอที่จะแจกจ่ายแก่บุคคลที่ทำการค้าเกี่ยวข้องกับบริษัท และถ้าเป็นบริษัทที่ติดต่อกับต่างประเทศ ก็ควรจะมีคำแปลเป็นภาษาอังกฤษ จีน หรือญี่ปุ่น ควบไปในเล่มด้วย เพื่อสะดวกในการติดต่อ เพื่อให้ผู้ติดต่อทราบ อำนางหน้าที่ของกรรมการในการที่จะเซ็นชื่อในตราสาร ทราบวัตถุประสงค์ของบริษัทว่ามีประการใดบ้างในทางปฏิบัติแล้ว บริษัทก็มักให้ไปโดยไม่คิดมูลค่า